

SCOL en Kanjertraining

een mooie combinatie!

Karin de Leeuw

Studentnr. 2165744
Master Special Educational Needs (M SEN)
Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Mei 2012

SCOL en Kanjertraining, een mooie combinatie!

Naam: Karin de Leeuw
Studentnr.: 2165744
Master SEN (gedragsspecialist)
Begeleider: Marijke Reith
Datum: mei 2012

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Hoofdstuk 1: Algemeen idee	
1.1 Huidige situatie	4
1.2 Verlegenheidssituatie	5
1.3 Onderzoeksvraag	6
Hoofdstuk 2: Verkenning theorie en praktijk	
2.1 Theoretische verkenning	
2.1.1 Sociale competentie	7
2.1.2 SCOL	8
2.1.3 Kanjertraining	9
2.1.4 Combinatie SCOL - Kanjertraining	13
2.2 Praktijkverkenning	
2.2.1 Praktijk SCOL	15
2.2.2 Praktijk Kanjertraining	15
Hoofdstuk 3: Plan van aanpak	
3.1 Onderzoeksmethode + onderzoeksgroep	17
3.2 Validiteit en triangulatie	18
3.3 Ethiek	18
Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten	
4.1 Deelvraag 1	20
4.2 Deelvraag 2	22
4.3 Deelvraag 3	23
4.4 Deelvraag 4	23
4.5 Deelvraag 5	27
4.6 Deelvraag 6	29
Hoofdstuk 5: Conclusies, interpretaties, aanbevelingen	
5.1 Inleiding	30
5.2 Beantwoorden van de deelvragen	30
5.3 Conclusies	31
5.4 Aanbevelingen	32
Hoofdstuk 6: Reflectie	33
Literatuurlijst	34
Bijlage 1	35
Bijlage 2	36
Bijlage 3	37
Bijlage 4	39
Bijlage 5	41
Bijlage 6	44
Bijlage 7	48
Bijlage 8	56

Samenvatting

Dit meesterstuk gaat over het onderzoek naar de mogelijkheden om de Kanjertraining te gebruiken als kinderen bij de afname van SCOL (sociaal competentie observatielijst) uitval laten zien in bepaalde categorieën.

Is de Kanjertraining dan gericht in te zetten?

Met veel enthousiasme wordt op de school waar ik werk met de Kanjertraining gewerkt. Dit wordt ook breed gedragen door de teams van de verschillende locaties. Daarnaast wordt twee maal per jaar de SCOL afgenomen. Deze is een paar jaar voor met de Kanjertraining werd gestart, aangeschaft om de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen te volgen. Waarschijnlijk is toen de opzet geweest dat bij een eventuele uitval in een categorie van SCOL, actie zou worden ondernomen door leerkracht en/of intern begeleider, maar een protocol over implementatie van SCOL is niet meer te achterhalen. In de praktijk wordt SCOL afgenomen, maar wordt er geen actie ondernomen bij tegenvallende resultaten.

Dit heeft geleid tot een aantal deelvragen en uiteindelijk mijn onderzoeksvraag:

Hoe kan ik de resultaten van SCOL vertalen in onderwijsleerbehoefte van leerlingen en deze meenemen in de Kanjertraining en wat is het effect hiervan op de ontwikkeling van kinderen?

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, moesten de categorieën die SCOL hanteert, samengevoegd worden met de thema's van de Kanjertraining. Vervolgens zijn de suggesties die SCOL doet voor een aanpak bij eventuele uitval, ingepast in de lessen van de Kanjertraining. Een en ander is in een schema ondergebracht.

Na een eerste meting, de SCOL-afname in het najaar bij leerlingen uit groep twee, is er met behulp van dit schema een plan gemaakt voor één leerling. Hoewel de validiteit van het onderzoek daardoor niet hoog te noemen is, was er geen mogelijkheid het met meer leerlingen te doen. De te geven lessen, die gericht zijn op deze specifieke leerling, worden wel aan de hele groep gegeven.

Door middel van observaties is de ontwikkeling van de leerling gevolgd en uiteindelijk is in de voorjaarsmeting te zien wat het resultaat is van deze extra lessen.

Het resultaat is positief te noemen. Zowel bij de leerling waar het plan voor is gemaakt, als bij de andere leerlingen die voordeel hebben gehad van de extra lessen die gegeven zijn. Dit zie je vooral bij leerlingen uit groep één, waar de SCOL niet bij wordt afgenomen, maar waarbij het positieve resultaat wel zichtbaar is in het gedrag in de klas.

Samenvoegen van SCOL en Kanjertraining blijkt dan ook mogelijk. Er is overlap in categorieën en thema's, waardoor de lessen van de Kanjertraining goed ingezet kunnen worden bij uitval in SCOL.

Dit onderzoek heeft zich gericht op de onderbouw, maar is eenvoudig aan te passen voor midden- en bovenbouw.

Hoofdstuk 1: Algemeen idee

1.1 Huidige situatie

De school waar ik werkzaam ben, is de Openbare Montessorischool Zeist, afgekort OMS Zeist. Deze school bestaat uit drie locaties, alledrie in een andere wijk van Zeist. Mijn locatie is de grootste van de drie en bestaat uit negen groepen, drie onder-, drie midden- en drie bovenbouwgroepen met in totaal zo'n 220 leerlingen.

Een onderbouwgroep bestaat uit kinderen in groep 0, 1 en 2, een middenbouwgroep uit kinderen in groep 3, 4 en 5 en een bovenbouwgroep heeft kinderen in groep 6, 7 en 8.

Ik sta in een onderbouwgroep met, bij de start van het onderzoek, 17 leerlingen.

Daarvan zitten er zeven kinderen in groep 2, acht in groep 1 en twee kinderen zijn in januari ingestroomd. Aan het eind van het schooljaar zal de groep uit zo'n 23 kinderen bestaan.

In het schoolplan staat o.a. vermeld hoe directie en team denken over schoolklimaat, veiligheid en sfeer.

De school wordt gezien als een ontmoetingsplaats, een speel-, leef- en werkgemeenschap van waaruit kinderen, leraren en ouders de wereld verkennen.

Voor deze verkenningstocht heeft het kind bewegingsruimte, maar ook bewegingsvrijheid, afspraken en regels nodig. De school heeft de taak om ontmoetingsplaatsen (pedagogische situaties) voor de kinderen te creëren, waarbinnen de sociale, emotionele en cognitieve aspecten van ontwikkeling de kans krijgen zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen.

Alle kinderen moeten zich op OMS Zeist veilig voelen. Een veilige school en een zorgzame sfeer zijn voorwaardelijk voor de kinderen. In het schoolplan staat dan ook dat er bijzondere aandacht uitgaat naar het creëren van een veilige omgeving, een vertrouwensrelatie leraar-kind en leraar-groep op basis van respect voor elkaar.

Om de sociale competentie van leerlingen te volgen, werkt de school met SCOL (sociaal competentie observatielijst).

Aan de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen wordt gewerkt met behulp van de Kanjertraining.

Sinds augustus 2009 mag de OMS Zeist zich officieel Kanjerschool noemen. Dat betekent, dat er volgens de principes van de Kanjertraining met elkaar wordt omgegaan. Vrijwel alle teamleden zijn gediplomeerd Kanjertrainer (minimaal 75 %) en ook de directie heeft de specifieke opleiding gevolgd tot Kanjerschoolleider.

Daarnaast is geborgd, dat het voltallige team om het jaar op herhalingsstraining gaat en dat nieuwe leraren de basistraining tot Kanjertraining wordt aangeboden.

Ik geef in de onderbouw elke twee weken een les uit de Kanjertraining. Daarnaast wordt voortdurend op een 'kanjermanier' met de kinderen omgegaan. In hoofdstuk 2 zal ik hier nader op ingaan. Alle kinderen uit de groep doen hier aan mee. Omdat er in een onderbouwgroep het hele jaar door kinderen bijkomen, worden veel activiteiten herhaald.

De SCOL wordt vanaf groep 2, twee maal per jaar afgenomen. De kinderen uit groep 1 en de instromende kinderen vallen hier dus buiten.

1.2 Verlegenheidssituatie

Zoals ik in hoofdstuk 1.1 al heb vermeld, werkt de school volgens de principes van de Kanjertraining. De lessen worden aan de hele groep gegeven. De overweging van de directie om voor de Kanjertraining te kiezen heeft te maken met het feit dat deze volgens hen goed aansluit bij de Montessorivisie. De training zet in op gedrag en heeft het uitgangspunt dat je gedrag kunt beïnvloeden. Het credo van Montessori "Help mij het zelf te doen" zie je in de Kanjertraining terug bij de aanpak van bijvoorbeeld pesten. Er wordt geleerd hoe je in gesprek moet gaan en hoe je zelf invloed kunt uitoefenen op wat er gebeurt.

Alvorens de school met de Kanjertraining ging werken, werd de SCOL al gebruikt als middel om de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen te volgen. Er is voor SCOL gekozen omdat er een COTAN-gecertificeerd volgsysteem moest komen. Jaarlijks worden de uitkomsten van SCOL in kaart gebracht door de IB-er in samenspraak met de directie.

Sinds 2008 werk ik in mijn groep met de Kanjertraining. Iedere twee weken wordt er een les gegeven, bestaande uit het voorlezen van een verhaal en oefeningen en spelletjes gericht op de sociaal emotionele ontwikkeling. Daarnaast is de Kanjertraining verweven in de dagelijkse praktijk in de groep. Het leerkrachtgedrag is gericht op het stimuleren van 'kanjergedrag' (zie hoofdstuk 2).

Hoe los je een conflict op?

Hoe presenteer je jezelf?

Hoe geef je een compliment?

Hoe ontvang je een compliment?

Hoe gedraag je je als iemand anders aan het woord is?

Niet alleen wordt dit geoefend, maar in allerlei situaties komen deze vragen terug en wordt er verwezen naar de lessen van de Kanjertraining.

Zoals gezegd is een paar jaar vóór er met de Kanjertraining werd gestart, SCOL ingevoerd. Deze observatielijsten worden twee maal per jaar ingevuld, in het najaar en in het voorjaar. De resultaten worden opgenomen in het leerlingdossier.

Als kinderen op een bepaald terrein uitvallen, is er geen protocol aanwezig gericht op extra ondersteuning, zoals dat bijvoorbeeld wel het geval is bij uitval op taal of rekenen.

De uitkomsten van SCOL worden door IB-er en directie in kaart gebracht, maar er is geen sprake van terugkoppeling naar de leerkracht.

Dit heeft tot gevolg dat er bij mij een gevoel is ontstaan, dat het invullen van SCOL vooral gedaan moet worden, omdat er nu eenmaal een COTAN-gecertificeerd volgsysteem in gebruik moet zijn op de basisscholen. Dossiervulling, in plaats van een instrument dat gebruikt kan worden om daadwerkelijk de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen in kaart te brengen en vervolgens met de uitslagen ook aan het werk te gaan.

Hoe is een en ander met elkaar te combineren?

1.3 Onderzoeksvraag

De situatie op mijn school is op dit moment de volgende:

er is een instrument aanwezig dat de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen in kaart brengt, met daarnaast een methode om de sociaal emotionele ontwikkeling te bevorderen.

Op dit moment sluiten deze twee niet op elkaar aan, hetgeen mijns inziens leidt tot het niet serieus nemen van de SCOL, aangezien op de resultaten geen actie wordt ondernomen. Dit geldt in ieder geval voor mij, het onderzoek zal dan ook in mijn groep plaatsvinden.

Mijn onderzoeksvraag is derhalve de volgende:

Hoe kan ik de resultaten van SCOL vertalen in onderwijsleerbehoeften van leerlingen en deze meenemen in de Kanjertraining en wat is het effect hiervan op de ontwikkeling van kinderen?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden zullen de volgende vragen eveneens beantwoord moeten worden:

1. wat is de score van SCOL bij de kinderen uit groep 2?
2. wat zijn de onderwijsleerbehoeften indien er sprake is van uitval bij een leerling?
3. hoe voeg ik dit in bij de thema's van de Kanjertraining? Wat vraagt het aan specifieke kanjerlessen?
4. welke ontwikkeling maakt de leerling door op zijn specifieke onderwijsbehoeften?
5. wat is de eindscore na de gegeven lessen?
6. wat betekent dit voor de gemaakte ontwikkeling?

In hoofdstuk 2 zal eerst beschreven worden wat sociale competentie nu eigenlijk inhoudt. Vervolgens beschrijf ik hoe SCOL sociale competentie ziet en wat SCOL inhoudt en vervolgens wat de Kanjertraining inhoudt. Vanuit die kennis kan dan gekeken worden naar een mogelijke combinatie van beiden.

Hoofdstuk 2: Verkenning van theorie en praktijk

2.1 Theoretische verkenning

2.1.1 Sociale competentie

In het onderwijs zie je dat de aandacht voor een bepaalde taak of functie regelmatig een ander accent krijgt. Was er vroeger, grofweg voor 1990, meer aandacht voor de cognitieve ontwikkeling, na die tijd zie je dat er meer aandacht komt voor andere aspecten van de ontwikkeling van kinderen. Tegenwoordig zie je juist weer een roep om meer aandacht voor het taal- en rekenonderwijs.

Sociale competentie van leerlingen zie je terug in alle leerprocessen die op school plaatsvinden. Kinderen worden immers voorbereid op het functioneren in de samenleving, dus is elke ontwikkeling die kinderen doormaken en is elk leren, ook een sociale ontwikkeling en sociaal leren.

Ten Dam en Volman (1999) hanteren de term sociale competentie toch in een meer specifieke betekenis, namelijk als leerresultaten in het 'sociale domein'.

Ten Dam en Volman (1999) benoemen dat als volgt:

Daarmee wordt verwezen naar kennis, vaardigheden en houdingen met betrekking tot het eigen sociale en sociaal-emotionele (ofwel interpersoonlijke en intrapersonlijke) functioneren, de interacties tussen mensen en de invloed daarop van de inrichting van de samenleving en de waarden die daarin een rol spelen. Deze kennis, vaardigheden en houdingen vormen de bagage om adequaat te kunnen participeren in de samenleving, én om aan die samenleving een kritische eigen bijdrage te leveren (pag. 23).

Binnen het sociale domein is er een onderscheid tussen intrapersonlijk, interpersoonlijk en maatschappelijk.

Bij intrapersonlijk gaat het om zelfkennis, zelfregulatie en zelfvertrouwen.

Bij interpersoonlijk gaat het om kennis van sociale regels, inzicht in anderen en sociale en communicatieve vaardigheden.

Bij maatschappelijk gaat het om kennis van de samenleving, inzicht in grotere sociale verbanden en vaardigheden om met verschillen in cultuur en maatschappelijke positie om te gaan.

Het leren van sociaal competent gedrag begint tijdens de eerste levensjaren van een kind op het terrein van het intrapersonlijke en interpersoonlijke. Het maatschappelijke domein begint als de sociale verbanden zich uitbreiden naar bijvoorbeeld de school. Het sociale speelt zich dan niet meer alleen af binnen het gezin en familie.

In de onderbouw van de basisschool wordt al begonnen met het bevorderen van de van de sociale competentie van leerlingen. In de schoolgids van mijn school staat onder andere het volgende:

"De ontwikkeling van een kind moet leiden tot een evenwicht tussen hoofd, hart en handen. Wij leren kinderen wat wederzijds respect, moed, plicht en verantwoordelijkheidsgevoel betekenen. Op die manier creëren wij op school een soort kleine samenleving waarin samenwerking, verdraagzaamheid, betrokkenheid en gelijkwaardigheid gestalte krijgen". De drie terreinen van het sociaal domein zie je hierin terug.

Gebaseerd op de principes van Maria Montessori, proberen we dit in praktijk te brengen. Keuzevrijheid staat daarbij hoog in het vaandel. Niet alleen kiezen welk

werk je doet, maar als we dit betrekken op sociale competentie, ook keuzes maken in bijvoorbeeld gedrag.

2.1.2 SCOL

De Sociale Competentie Observatielijst (SCOL) is een instrument om de sociale competentie van basisschoolleerlingen te meten, met als doel aanknopingspunten te vinden voor het bevorderen van die sociale competentie. Resultaten kunnen direct in verband worden gebracht met onderwijsdoelen op het gebied van sociale competentie. Dit instrument is ontwikkeld door het Pedologisch Instituut van de CED-Groep in samenwerking met vijf Rotterdamse basisscholen in het Kleinschalig Experiment Onderwijs en Sociale Competentie (KEOS).

Wat is nu sociale competentie volgens SCOL? Volgens Joosten (2003) heeft een sociaal competent iemand, sociale kennis, sociale vaardigheden en een bepaalde houding nodig. Hij/zij oefent invloed uit op zijn omgeving, maar wordt tegelijkertijd ook beïnvloedt door die omgeving. Beide aspecten moeten met elkaar in evenwicht zijn. Het gaat om het adequaat kunnen en willen handelen in sociale situaties. Omdat kennis, houding en vaardigheden bestanddelen zijn van sociale competentie, hierin volgt SCOL de visie van Ten Dam, zou men er voor kunnen kiezen deze afzonderlijk te meten. Bij het ontwikkelen van SCOL is er echter voor gekozen om naar gedrag in concrete situaties te kijken, dat laat zien of iemand sociaal competent is. Bovendien wordt een instrument dat de afzonderlijke bestanddelen meet, te uitgebreid. Daarnaast kan concreet gedrag op een betrouwbare manier geobserveerd worden en passen de resultaten beter binnen een planmatige werkwijze. In groeps- en handelingsplannen kan als doelstelling een verbetering van concreet gedrag worden opgenomen.

Bij het samenstellen van de SCOL is er een onderscheid gemaakt in adequaat sociaal gedrag ten opzichte van de leerkracht en adequaat sociaal gedrag ten opzichte van medeleerlingen. Er is een onderscheiding, zowel ten opzichte van leerkracht als van medeleerlingen, gemaakt in *Coöperatief zijn* en *Zich kenbaar maken*. Bovendien is ook nog opgenomen *afspraken nakomen* en *conflicten en problemen oplossen*. In de Verantwoording SCOL (2004) is onderstaande tabel opgenomen, waarin bovenstaande onderscheiding is weergegeven.

Tabel: sociaal competent gedrag op school

Situatie	Coöperatief zijn	Zich kenbaar maken
<i>Met medeleerlingen en leerkracht</i>	• Meeleven • Helpen • Delen • Afspraken maken en nakomen • Problemen en conflicten oplossen	• Iets vragen • Vertellen wat je meemaakt • Gevoelens uiten • Voorkeur/ Mening geven • Problemen signaleren • Conflicten aangaan
<i>Met leerkracht en andere volwassenen</i>	• Gehoorzamen • Aanwijzingen ter harte nemen	

Het beoordelen van de sociale competentie van leerlingen wordt gedaan door de groepsleerkrachten. Hiervoor worden twee redenen gegeven.

Ten eerste maken de groepsleerkrachten de leerlingen in verschillende situaties mee. Op werkgebied tijdens zelfstandig werken en tijdens groepsinstructie. In situaties met medeleerlingen en met volwassenen en in vrije en meer gestructureerde activiteiten. Ten tweede is met de keus om de beoordeling door de groepsleerkracht te doen, tegemoet gekomen aan de eis dat het instrument geschikt moet zijn voor alle leerlingen.

Daarbij wordt wel een groot beroep gedaan op de professionaliteit van de leerkracht. Deze moet kunnen beoordelen wanneer bepaald gedrag adequaat is en wanneer niet, hij/zij moet een beeld hebben van een normale sociale ontwikkeling, hij/zij moet kritisch naar eigen professioneel handelen kunnen kijken en hij/zij moet zich er van bewust zijn dat het een subjectief beeld is dat hij/zij van de leerling heeft.

Op basis van de kerndoelen (zie bijlage 1), de wetenschappelijke literatuur en in overleg met de KEOS-scholen zijn er voor de SCOL acht categorieën van sociaal competent gedrag bepaald.

Elke categorie is uitgewerkt in drie tot vier vragen. Alle vragen kunnen in de dagelijkse praktijk in de klas geobserveerd worden en zijn positief gesteld.

De acht categorieën met voorbeelden van bijbehorende vragen/stellingen zijn:

- ervaringen delen

Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen

- aardig doen

Zegt iets aardigs tegen een ander

- samen spelen en werken

Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit

- een taak uitvoeren

Zet door als een taak niet direct lukt

- jezelf presenteren

Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent

- een keuze maken

Neemt gemakkelijk een beslissing

- opkomen voor jezelf

Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet

- omgaan met ruzie

Luistert bij een ruzie naar de ander

2.1.3 De Kanjertraining

Het ontwikkelen van de Kanjertraining is begonnen met een verzoek van een aantal ouders in Almere, die vragen hadden over de sociaal emotionele ontwikkeling van hun kinderen op school. Samen met deze ouders is psycholoog Gerard Weide gaan onderzoeken waar hun kinderen behoefte aan hadden in het sociaal functioneren. Uiteindelijk kwam men tot een lijst met onderwerpen die als zeer belangrijk werden bestempeld.

De onderstaande onderwerpen werden uitgewerkt en verwerkt in de Kanjertrainingen:

- Jezelf voorstellen/jezelf presenteren.
- Iets aardigs zeggen en met een compliment weten om te gaan.
- Met je gevoelens van jezelf en met de gevoelens van de ander weten om te gaan.
- Ja en nee kunnen zeggen. Ja als je iets prettig vindt en Nee als je iets vervelend vindt.

- Je mening vertellen (maar niet altijd).
- Een ander durven te vertrouwen en te vertrouwen zijn.
- Samenwerken.
- Vriendschappen. Wat zijn goede vrienden, hoe onderhoud je een vriendschap, hoe raak je vrienden kwijt.
- De kunst van vragen stellen/belangstelling tonen. Probeer een ander te begrijpen.
- Kritiek durven en kunnen geven.
- Kritiek weten te ontvangen en je voordeel er mee doen.
- De kunst van antwoord geven/vertellen. Laat je begrijpen door een ander.
- Zelfvertrouwen, zelfrespect, trots zijn.
- Leren stoppen met treiteren.
- Uit slachtofferrollen stappen en het heft in eigen handen nemen.

In de handleiding van de Kanjertraining staat het volgende voorbeeld dat aangeeft hoe de training mede tot stand is gekomen:

" In de eerste les leren de kinderen elkaar kennen. Dus is het functioneel om in die les het thema te behandelen: Hoe stel ik mijzelf voor, hoe presenteer ik mijzelf? Omdat wij als Kanjertrainers (in wording) destijds geen verstand hadden van sociale vaardigheidstrainingen, kwamen we op het idee de ouders bij de trainingen aanwezig te laten zijn. Zo konden ouders direct hun mening geven als ze het met een bepaalde aanpak niet eens waren. deze aanpak bleek lumineus. De directe kritiek van de ouders leidde al snel tot een krachtige en directe trainingsvorm."

De onderliggende theorie van de Kanjertraining is mede gebaseerd op theorieën van A. Bandura, N. Crick en A. Dodge.

Volgens het "social information-processing model of children's social adjustment" beschreven door Crick en Dodge (1994), komen kinderen tot bepaald gedrag door het verwerken van een aantal aanwijzingen. Die aanwijzingen komen van buitenaf of van binnenuit. Bij de verwerking maakt het kind gebruik van zijn mogelijkheden die biologisch bepaald zijn en van een database van herinneringen aan gebeurtenissen uit het verleden.

"Their behavioral response is a function of processing those cues. The steps of the reformulated model include encoding of external and internal cues, interpretation and mental representation of those cues, clarification or selection of a goal, response access or construction, response decision and behavioral enactment" (Crick, N. & Dodge, A. 1994)

De Kanjertraining voegt aan die database informatie toe, over hoe kinderen bijvoorbeeld situaties kunnen oplossen.

Een ander belangrijk element van de Kanjertraining, dit zal ook verderop in dit hoofdstuk nog aan de orde komen, is vertrouwen. Vertrouwen in jezelf en vertrouwen in de ander.

Bandura zegt hierover het volgende:

" There is a growing body of evidence that human attainments and positive well-being require an optimistic sense of personal efficacy. This is because ordinary social realities are strewn with difficulties. They are full of impediments, failures, adversities, setbacks, frustrations and inequities. People must have a robust sense of personal efficacy to sustain the perseverant effort needed to succeed" (Bandura, A. (1989)).

Uiteindelijk is de training tot stand gekomen door onderwijservaring, gesprekken met kinderen, leraren en ouders.

Het doel van de Kanjertraining op school is tweeledig. Aan de ene kant is het de bedoeling de sfeer in de klas goed te houden en werkt het dus preventief. De kans dat de leerlingen sociaal destructief gedrag laten zien, wordt dan klein geacht.

Aan de andere kant kan het doel zijn, de sfeer in de klas verbeteren en is men curatief aan het werk. Als de lessen goed uitgevoerd worden, zullen de leerlingen een betere band krijgen met elkaar en met de leerkracht. Bovendien zullen ze zich prettiger voelen in de klas.

Voor het onderwijs zijn de doelen praktisch, in de handleiding staan deze als volgt geformuleerd :

- de leerkracht wordt gerespecteerd
- pestproblemen worden opgelost
- leerlingen durven zichzelf te zijn
- leerlingen voelen zich veilig
- leerlingen voelen zich bij elkaar betrokken
- leerlingen kunnen gevoelens onder woorden brengen
- leerlingen krijgen meer zelfvertrouwen
- de school weet grenzen te stellen

De Kanjertraining wordt eens in de twee weken gegeven en bestaat uit het oefenen van sociale vaardigheden, discussiëren over morele dilemma's en sociale cognities, rollenspellen met behulp van vier petten en vertrouwensoefeningen. Vertrouwen is een belangrijk onderdeel van de Kanjertraining en wordt gestimuleerd in de lessen.

" Om in een groep samen te werken, en om plezierig samen te leven is vertrouwen nodig. De eerste afspraak verwijst hiernaar: we zijn te vertrouwen" (Vliek, Weide & Schutte, 2011).

Andere afspraken zijn:

We helpen elkaar.

Niemand speelt de baas.

Niemand lacht uit.

Niemand doet zielig.

De Kanjertraining is volgens de samensteller, Gerard Weide, gebaseerd op vijf theoretische modellen, te weten:

1. het psychodynamisch model
2. het humanistisch model
3. het ecologisch model
4. het stressmodel
5. het psychosynthetisch model

Ad. 1

Bij het psychodynamische model richt men zich op de interne psychische processen. Gebeurtenissen uit het verleden kunnen in het heden gedragsproblemen veroorzaken.

Is daarvan sprake, dan moeten eerst de onderliggende interne conflicten worden aangepakt, men wordt aangemoedigd emoties en gevoelens te uiten.

In de handleiding van de Kanjertraining staat hierover het volgende:

In de Kanjertraining zijn elementen terug te vinden van het psychodynamische

model. Er wordt aandacht besteed aan intropsychische processen die ten grondslag liggen aan het probleemgedrag van de jeugdige. Zo kan een laag zelfbeeld het aangaan van sociale contacten in de weg staan. Door het creëren van een veilige omgeving worden de kinderen, maar ook de ouders in de oudertraining, aangemoedigd om hun gevoelens en emoties te uiten en zo kan er eerlijk en vrijuit gepraat worden over diepere gevoelens.

In een schoolsituatie zal men dit niet snel op deze manier terug zien. Het creëren van een veilige omgeving, waarin een kind zich durft te uiten, natuurlijk wel.

Ad. 2

Bij het humanistisch model gebruikt men de ideeën van Rogers en Maslow. Zij gaan uit van het volgende:

- de vrije wil van de mens
- het kunnen realiseren van de eigen mogelijkheden
- de gezonde persoonlijkheid
- de persoon kan veranderen
- het uniek van een persoon

Het welbevinden van mensen komt ten goede aan de mensen om hen heen. Iemand die geen respect en waardering heeft voor zichzelf, kan dat ook niet voelen voor de mensen met wie hij omgaat. Iemand die zichzelf niet serieus neemt, kan anderen ook niet serieus nemen.

Ad. 3

Bij het ecologisch model gaat men uit van een belangrijke beïnvloeding van de omgeving op het sociaal-emotioneel functioneren. Er zijn verschillende omgevingsniveaus die invloed hebben op de ontwikkeling van het kind.

In eerste instantie is dat het microniveau.

"Het microniveau, aanvankelijk in de ontwikkeling van het kind het meest nabije niveau, omvat de relaties tussen het kind en zijn directe omgeving, bijvoorbeeld ouders, broers en zussen, familie, leerkracht, vrienden" (van der Wolf en van Beukering, 2009, pag. 26).

In de Kanjertraining wordt er vanuit gegaan dat bijvoorbeeld ook ouders zich bewust moeten worden van hun eigen gedrag. Dit heeft invloed op het gedrag van de kinderen. Ouders worden dan ook betrokken bij de Kanjertraining door onder andere het organiseren van ouderavonden.

Ad. 4

Bij het stressmodel gaat het om de manier waarop iemand zijn omgeving ziet en hoe hij omgaat met de druk die vanuit deze omgeving kan ontstaan.

Volgens dit model wordt dit bepaald door het zelfbeeld en de zelfbeschikking van een kind.

Heeft het kind een laag zelfbeeld en denkt het aan een situatie niets te kunnen doen, dan zal het bij de pakken neer gaan zitten.

In de Kanjertraining zie je dit terug bij het type Konijn, de gele pet.

"Ik vind mezelf stom" of "ik doe maar wat, het maakt toch niets uit" zijn gedachten die bij dit type horen.

Ad. 5

Dit model heeft als grondlegger dr. Roberto Assagioli die probeerde een verband te leggen tussen enerzijds de ziel en de theologie en anderzijds de persoonlijkheid en de psychologie. Uitgangspunten waren:

Ken uzelf, wees meester over uzelf , vorm uzelf tot een nieuwe persoonlijkheid.
Elementen hiervan in de Kanjertraining zijn terug te vinden in bijvoorbeeld de manier waarop er met kinderen gepraat wordt over een ruzie.

Vragen die gesteld worden zijn dan:

Is dit jouw bedoeling?

Is dit niet jouw bedoeling?

Doe dan anders, hoe ga je dat aanpakken?

Jezelf kennen, weten hoe dat op de omgeving overkomt, jezelf veranderen en daarmee invloed uitoefenen op diezelfde omgeving.

"The effective means to change men's inner attitude, both individual and collective, is the constant application of good will. It would have the effect of a magic wand. Expressed and applied, good will automatically excludes violent conflicts and wars. It would be well to realize this strategic point and to make a campaign for good will, in schools and everywhere, a major concern" (Assagioli, 1974, pag. 202).

Schematisch is de theorie van de Kanjertraining als volgt weer te geven (Vliek, Weide & Schutte, 2011):

"Om Kanjergedrag te stimuleren, is het bevorderlijk als het kind goed over zichzelf en de ander denkt (houding/attitude), de juiste vaardigheden heeft om het gedrag te kunnen vertonen (kunnen), een verlangen heeft om zich prettig te gedragen (wil), weet wat de gevolgen zijn van verschillende oplossingsstrategieën en zo kan bepalen welke strategieën effectief zijn (kennen) en tenslotte moet het kind leren dat het zelf verantwoordelijkheid moet nemen voor zijn gedrag: je bent niet zielig, geen slachtoffer, jij bepaalt zelf hoe je reageert".

2.1.4 Combinatie SCOL - Kanjertraining

Om te kijken naar een eventueel mogelijke combinatie van SCOL en Kanjertraining, moet er eerst gekeken worden naar de categorieën met bijbehorende stellingen waarop SCOL scoort en de thema's, met daaraan gekoppeld de lessen, waaraan in de Kanjertraining wordt gewerkt.

Daarna moeten beiden in elkaar geschoven worden. In bijlage 3 zijn de categorieën van SCOL met bijbehorende stellingen en de doelen van de Kanjertraining met bijbehorende lessen, in afzonderlijke schema's te zien.

De categorieën van SCOL zijn als volgt te combineren met de thema's van de Kanjertraining:

SCOL	Kanjertraining
Ervaringen: • praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen • maakt een grapje • praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	Gevoelens verwoorden
Aardig: • biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen de ander • houdt rekening met de gevoeligheden van de ander • helpt een ander • zegt iets aardigs tegen een ander	Grenzen respecteren
Samen: • houdt zich aan een afspraak • draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit • overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	Respect voor anderen Je bij elkaar betrokken voelen
Taak: • maakt een taak af • volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op • zet door als een taak niet direct lukt	Zelfvertrouwen
Presenteren: • vertelt iets in de groep • treedt ontspannen op voor de groep • vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	Veilig voelen
Keuze: • neemt gemakkelijk een beslissing • komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen • denkt na voor hij/zij iets doet	Jezelf zijn
Opkomen: • zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil • spreekt een ander erop aan als hij/zij zich niet aan de afspraak houdt • zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet • vraagt een ander om hulp	Zelfvertrouwen
Ruzie:	Pesten

• luistert bij een ruzie naar de ander • verzint een oplossing bij ruzie • gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	
---	--

Bij de categorie 'samen' van SCOL passen twee thema's van de Kanjertraining, namelijk 'respect voor anderen' en 'je bij elkaar betrokken voelen'. Als er sprake is van uitval in die categorie zullen lessen uit die twee thema's gegeven kunnen worden.

Overleg vraagt immers om respect voor de ander en om samen een activiteit uit te voeren is je bij elkaar betrokken voelen ook van toepassing.

Bij de categorie 'taak' van SCOL komt het thema 'zelfvertrouwen' uit de Kanjertraining nogmaals aan bod. Om door te kunnen zetten als iets niet meteen lukt heb je zelfvertrouwen nodig.

SCOL geeft ook suggesties voor activiteiten als een leerling uitval laat zien bij een bepaalde categorie. In bijlage 4 is in het schema te zien hoe de suggesties van SCOL worden 'vertaald' in lessen en verhalen van de Kanjertraining. Aan de hand van dat schema kan de Kanjertraining gericht worden ingezet bij uitval in SCOL.

2.2 Praktijkverkenning

2.2.1 Praktijk SCOL

SCOL wordt in oktober en april afgenomen bij kinderen vanaf groep 2. De resultaten worden bekeken door de leerkracht en door directie en IB-er. Van een terugkoppeling door directie en/of IB-er is op dit moment geen sprake.

Gerichte actie naar aanleiding van de resultaten, vindt niet plaats.

2.2.2 Praktijk Kanjertraining

In de onderbouw werken we met de Kanjertraining uit "Het kleine Kanjerboek".

Het verhaal gaat over Max, die bij toeval een klein dorpje ontdekt dat bewoond wordt door tijgertjes, apen, pestvogels en konijntjes. In de verhalen laat Max met behulp van de tijgers zien hoe je je gedrag kunt veranderen.

De konijntjes krijgen bijvoorbeeld witte petjes, worden zelfbewust en laten het bange, zielige gedrag varen.

De aapjes en pestvogels zien in dat uitlachen en pesten geen prettig gedrag is.

Eén maal per week is emotionele ontwikkeling opgenomen in het activiteitenrooster.

Dit kan bestaan uit een verhaal uit "Het kleine Kanjerboek" met aansluitend een aantal oefeningen, of een herhaling van het verhaal van de week daarvoor met nieuwe oefeningen.

De afspraken worden iedere week herhaald.

Naast de kanjerlessen wordt kanjergedrag gedurende de dag benoemd. De kinderen worden op hun gedrag aangesproken op de kanjermanier. Dit houdt in dat gevraagd wordt welke pet ze op hebben, of ze die pet op willen hebben en hoe ander gedrag eruit zou kunnen zien.

De lessen worden aan de hele groep gegeven. Dat betekent dat kinderen uit groep 2 een aantal verhalen en oefeningen al kennen van hun eerste jaar in de onderbouw. Ze nemen de kinderen in groep 1 dan mee in de oefeningen. Mijn school werkt, zeker in de onderbouw, met mentoren en pupillen. Kinderen uit groep 2 hebben een kind uit groep 1 of groep 0 als pupil. Als de pupillen hulp nodig hebben, kunnen ze deze in eerste instantie bij hun mini-mentor krijgen. Hulp vragen en hulp geven zit op deze manier verweven in het onderwijs en past goed bij de principes van de Kanjertraining.

Bij oefeningen uit de Kanjertraining worden kinderen uit groep 2 dan ook vaak gekoppeld aan jongere kinderen.

Kanjertraining wordt in mijn groep niet individueel gegeven. De scores bij SCOL spelen dan ook geen rol bij de oefeningen van de Kanjertraining.

Aan het eind van het onderzoek moet duidelijk zijn welke kanjerlessen ingezet kunnen worden bij de onderwijsbehoefte die naar voren is gekomen naar aanleiding van de SCOL-afname.

De categorieën uit SCOL zijn gekoppeld aan de thema's van de Kanjertraining, met de daarbij behorende lessen. In het geval van stagnatie in de ontwikkeling is er de mogelijkheid om met behulp van gerichte kanjerlessen in te spelen op de onderwijsbehoefte die uit deze stagnatie naar voren is gekomen.

Bovendien hoop ik met dit onderzoek mijn collega's te inspireren meer met de uitkomsten van SCOL te gaan doen. Dat zal betekenen dat ook voor midden- en bovenbouw de thema's uit de Kanjertraining gekoppeld moeten worden aan de categorieën van SCOL met de bijbehorende kanjerlessen daaraan gekoppeld.

Hoofdstuk 3: Plan van aanpak

3.1 Onderzoeksmethode en onderzoeksgroep

Zoals vermeld in hoofdstuk 1 is de hoofdvraag van mijn onderzoek:

Hoe kan ik de resultaten van SCOL vertalen in onderwijsleerbehoeften van leerlingen en deze meenemen in de Kanjertraining en wat is het effect hiervan op de ontwikkeling van kinderen?

Daaraan gekoppeld zijn de volgende deelvragen:

1. wat is de score van SCOL bij de kinderen uit groep 2?
2. wat zijn de onderwijsleerbehoeften indien er sprake is van uitval bij een leerling?
3. hoe voeg ik dit in bij de thema's van de Kanjertraining? Wat vraagt het aan specifieke kanjerlessen?
4. welke ontwikkeling maakt de leerling door op zijn specifieke onderwijsbehoeften?
5. wat is de eindscore na de gegeven lessen?
6. wat betekent dit voor de gemaakte ontwikkeling?

Het praktijkonderzoek vindt plaats in een onderbouwgroep van 17 leerlingen (bij aanvang van het onderzoek). Hiervan zitten er zeven in groep twee.

SCOL wordt alleen vanaf groep twee afgenomen. Bij de afname van SCOL vielen twee leerlingen op onderdelen van SCOL uit, de anderen scoorden voldoende tot goed. Omdat één leerling naar een andere school ging, heb ik voor één leerling een plan gemaakt met kanjerlessen gericht op zijn onderwijsbehoefte.

Het onderzoek dat ik ga doen is daardoor een individugericht onderzoek geworden, met als vorm de gevalsstudie.

Harinck stelt bij een gevalsstudie het volgende:

" Bij een gevalsstudie heeft de professional als doel een door hem uitgevoerde (en goed gedocumenteerde) behandeling op te zetten en voor een breder publiek toegankelijk te maken" (Harinck 2010, pag. 65).

Het individugericht onderzoek heeft als vorm het N=1 onderzoek.

De deelvragen zullen op de volgende manier onderzocht worden:

ad.1:

Afname door het door COTAN gevalideerd instrument SCOL in oktober 2011.

ad. 2:

Bepalen op welke gebieden leerling uitval laat zien en aan de hand van de suggesties van SCOL, de onderwijsbehoefte bepalen. Bestudering van SCOL en Kanjertraining en het in elkaar voegen van beiden in een schema.

ad. 3:

Kanjerlessen verzamelen en koppelen aan onderwijsbehoefte. Thema's Kanjertraining koppelen aan categorieën SCOL.

ad. 4:

Observaties met behulp van observatieschema.

ad. 5:

Afname door het door COTAN gevalideerd instrument SCOL in april 2012.

ad. 6:

Evaluatie maken.

3.2 Validiteit en triangulatie

Het onderzoek betreft de ontwikkeling van een kind op bepaalde aspecten van gedrag.

Dit gedrag wordt door mij, als leerkracht ervaren, geobserveerd en geïnterpreteerd.

De observaties zullen dan ook per definitie subjectief zijn.

Hoewel de beginsituatie (= nulmeting) en eindsituatie door middel van een gevalideerde observatielijst afgenomen zal worden, is ook deze afname subjectief.

De triangulatie is in zoverre gewaarborgd, dat de informatiebronnen verschillend zijn.

Naast de SCOL, die zowel aan het begin als aan het eind afgenomen zal worden,

wordt de leerling geobserveerd tijdens de speciale kanjerlessen, gericht op zijn

onderwijsbehoefte. Deze observaties zullen in een observatieschema worden

opgenomen. Tijdens de observaties zal op dezelfde aandachtspunten gelet worden,

waarbij er een onderscheid gemaakt zal worden tussen interpretatie en waarneming.

De validiteit van het onderzoek is, doordat het om één leerling gaat en omdat het door de leerkracht wordt onderzocht, niet hoog te noemen.

Het observatieschema is semigestructureerd, dat wil zeggen dat er geobserveerd wordt met een aantal aandachtspunten namelijk:

- soort activiteit
- hoe is het gedrag van leerling in een kleine groep
- hoe is het gedrag van leerling in een grote groep
- wordt door leerling initiatief genomen
- is er interventie gepleegd door leerkracht? Hoe en met welk effect?
- is er interventie gepleegd door andere leerling? Hoe en met welk effect?
- ontwikkeling en interpretatie

3.3 Ethiek

Met de ouders van de leerling is besproken dat er extra aandacht zal zijn voor de gedragsproblemen, en dat ik met deze leerling zal werken in het kader van mijn onderzoek. De ouders gingen daarmee akkoord. Als het onderzoek is afgelopen zal er een terugkoppeling naar de ouders plaatsvinden.

De leerling zelf zal geen uitzonderingspositie krijgen, aangezien de lessen aan de hele groep gegeven zullen worden.

In het onderzoeksverslag zal de leerling anoniem blijven.

3.4 Tijdsplan

Oktober	• informeren management • handleidingen SCOL + Kanjertraining bestuderen
November	• afname SCOL • bestuderen resultaten • behandelplan maken

December	• literatuuronderzoek
Januari	• literatuuronderzoek • observatieschema ontwerpen
Februari	• hoofdstuk 1 en 2 schrijven
Maart	• hoofdstuk 3 schrijven
April	• afname SCOL • resultaten verwerken
Mei	• conceptversie klaar
Juni	• eindversie klaar • presentatie opleiding voorbereiden • presentatie team voorbereiden

Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten

In dit hoofdstuk zal ik per deelvraag aangeven welke data het onderzoek heeft opgeleverd.

4.1 Deelvraag 1 - Wat is de score van SCOL bij kinderen uit groep 2?

Ten tijde van het afnemen van SCOL, november 2011, bestond mijn groep 2 uit acht leerlingen. Hiervan is er één van school gegaan, zodat er van zeven kinderen een analyse is gemaakt.

De leerlingoverzichten van deze afname zijn te vinden in bijlage 7. In deze paragraaf geef ik de groepsgegevens.

Een groen bolletje geeft een voldoende aan, een wit bolletje een onvoldoende.

Het afnemen van SCOL levert kwantitatieve gegevens op. De groepsgegevens zijn weergegeven in tabellen en in een staafdiagram. Per leerling is de score weergegeven en de normgroep. Bovendien laat een tabel zien hoeveel procent van de kinderen, ten opzichte van de groep, een A, B, C, D en E score heeft gehaald.

Groepgegevens

Schooljaar: 2011-2012
Groep: OBA

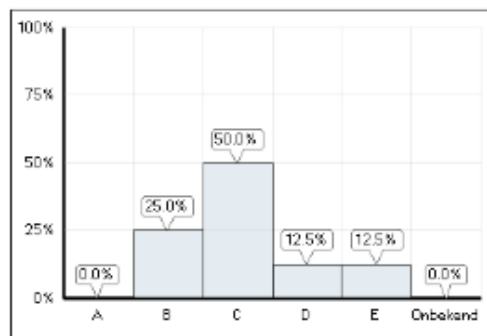
Afname: 1. Najaar
Leerkracht: Karin de Leeuw.

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
J	68	E
L	100	B
B	99	C
A	97	B
T	93	C
Ad	91	C
F	93	C
M	80	D
Gemiddelde	88.9	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	0	0.0%
B	2	25.0%
C	4	50.0%
D	1	12.5%
E	1	12.5%
Onbekend	0	0.0%
Totaal	8	100%

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Teak	Presenteren	Keuze	Opkomen	Ruzie
OBA	●	●	●	●	●	●	●	●	●

Volgens de handleiding van SCOL moet er op alle categorieën gemiddeld een voldoende score gehaald worden, wil een leerling sociaal competent genoemd worden. Alle categorieën samen vormen evenwichtig sociaal competent gedrag. Op alle items van een categorie zou SCOL graag zien, dat een leerling 'geregeld' of 'vaak' scoort. Dat betekent dat deze zich sociaal competent gedraagt in allerlei situaties, ook als die wat moeilijker zijn.

SCOL geeft in de volgende tabel de criteria voor de beoordeling van de resultaten:

Voldoende	Op alle categorieën samen - Gemiddeld 'geregeld' of 'vaak' - Gemiddeld tussen 'geregeld' en 'soms'	Per categorie - Alle items 'geregeld' of 'vaak' - 2x 'geregeld' of 'vaak' en 1x 'soms' (3 items) - 2x 'geregeld' of 'vaak' en 2x 'soms' (4 items)
Onvoldoende	- gemiddeld gelijk aan of lager dan 'soms'	- 2x of meer 'soms' en 'zelden' en 'nooit' (3 items) - 3x of meer 'soms' en 'zelden' en 'nooit' (4 items)

Bij de uitslag van deze SCOL-afname valt de score van één leerling op. Waar de andere kinderen bij 'zelden' en 'nooit' geen eenmaal gescoord hebben, zie je dat dat bij J. wel het geval is (zie bijlage 7).

Om een voldoende te scoren moet je per categorie minstens 2x een 'geregeld' hebben, dat is bij J. niet het geval. In totaal heeft hij 3x een 'geregeld', alleen in verschillende categorieën.

Hoewel de andere kinderen ook niet altijd voldoen aan de eisen om voldoende te scoren, laten ze een mindere uitval zien dan J..

4.2 Deelvraag 2 - Wat zijn de onderwijsleerbehoeften indien er sprake is van uitval bij een leerling

Bij twee leerlingen plaatst SCOL een waarschuwing. Eén van deze leerlingen is naar een andere school gegaan, de aandacht heeft zich daarom op J. gericht.

Bij hem is een duidelijke uitval te zien in de categorie 'Presenteren' van SCOL. Deze categorie laat de laagste score zien.

J. scoort bij twee items 'zelden', namelijk bij 'Vertelt iets in de groep' en bij 'Treedt ontspannen op voor de groep'. Bij één item scoort hij 'nooit', namelijk bij 'Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent'.

Na bestudering van de thema's van de Kanjertraining en de categorieën van SCOL, bleek dat de twee goed zijn samen te voegen (zie bijlage 4). Hieruit volgt dat het thema 'veilig voelen' uit de Kanjertraining toepasbaar is bij de categorie 'presenteren' van de SCOL.

De onderwijsbehoefte van J. bestaat derhalve uit het verbeteren van zijn zelfvertrouwen, zodat hij zich veilig genoeg voelt om iets aan de hele groep te vertellen of om aan iemand iets te vragen die hij niet zo goed kent.

De lessen die gegeven moeten worden, zijn hier op gericht en komen uit de Handleiding Kanjertraining Basisonderwijs (zie bijlage 5).

4.3 Deelvraag 3 - Hoe voeg ik dit in bij de thema's van de Kanjertraining? Wat vraagt het aan specifieke kanjerlessen?

Zoals vermeld in paragraaf 4.2 laten de thema's van de Kanjertraining een overlap zien met de categorieën van SCOL.

In schema's zijn deze samengevoegd met daaraan gekoppeld de bijbehorende kanjerlessen.

De lessen die gegeven worden zijn:

- 1ste kanjerkring. In tweetallen voeren de kinderen een gesprek over wisselende onderwerpen.
- dramalessen, bestaande uit: het uitspelen van de diertypetjes van de kanjertraining, het uitbeelden van gevoelens en het uitbeelden van een ruzie en de oplossing.
- trots staan + ruimte innemen
- vragen stellen aan elkaar
- complimenten geven aan elkaar
- kringgesprek in groepjes van 4 aan de hand van een filosofische opdracht.
- vertelkring
- geblinddoekt in de kring lopen en de ander helpen

4.4 Deelvraag 4 - Welke ontwikkeling maakt de leerling door op zijn specifieke onderwijsbehoeften?

Met behulp van een observatieschema is de ontwikkeling van J. te zien. Gedurende acht weken is J. geobserveerd tijdens kringgesprekken en oefeningen uit de Kanjertraining. De uitkomst van deze kwalitatieve gegevens zijn samengevat in hoofdstuk 5.2.

Week/ dag	Ontwikkeling en interpretatie	Activiteit	Gedrag in kleine groep	Gedrag in grote groep	Initiatief	Interventie leerling	Interventie leerkracht
Week 2, 11 jan.	J. kijkt gesprekspartners niet aan, antwoord in enkele woorden. Bij terugkoppeling in de hele kring, zegt hij niets. Na aandringen zegt hij "ik weet het niet". Voelt zich niet op zijn gemak.	1ste kanjerkring; gesprek over winter	J. geeft antwoord in 1-woordzinnen, kijkt gesprekspartner niet aan.	J. geeft geen antwoord op vraag van leerkracht.	Geen	Gesprekspartner zegt in gesprek "ik zit niet daar, ik ben hier". Bij doordraaien van kring, moedigt ander kind J. aan wat te zeggen.	Stelt vraag en moedigt J. aan.
Week 2, 13 jan.	In de 1ste ronde zegt J. niets of antwoord met 1 woord. Bij onderwerp dat lln. zelf mochten bepalen, vertelt J. wel. Hij koppelt dit ook	1ste kanjerkring; gesprek over muziek. Na 1ste ronde ander onderwerp, kinderen mogen zelf weten waar ze	Gesprekspartner vraagt, J. geeft geen antwoord. Gesprekspartner vraagt, J. antwoord met 1 woord. J. trommelt met vingers. In 2e ronde	J. vertelt in grote kring luid genoeg en duidelijk wat er is besproken in de 2e ronde.	Geen	Gesprekspartner stelt vraag.	Leerkracht vraagt J. te stoppen met trommelen. Leerkracht vraagt wat er in kanjerkring is besproken.

	terug aan de hele kring. Vindt het makkelijker om te praten over iets dat hij zelf bepaalt.	over gaan praten.	vertelt J. over knutselen				
Week 3, 18 jan.	J. geeft antwoord in zinnen, maar vraagt niet iets aan gesprekspartner. Doet wel mee, maar is passief. Zegt niets in grote kring. Leerkracht dringt ook niet aan. Onderwerp werd niet door leerlingen bepaald, wat misschien in betrokkenheid scheelt.	1ste kanjerkring; gesprek over 'wat vind je leuk op school'.	Gesprekspartner vraagt, J. geeft antwoord.	J. vertelt niet aan hele groep wat is besproken.	Geen	Gesprekspartner stelt vraag.	Leerkracht vraagt wat er is besproken.
Week 3, 20 jan.	J. doet goed mee. Les wordt aan de hele groep gegeven, J. gaat op in de groep. Aandacht is niet op hem gericht, dat voelt veiliger.	Kanjertraining; dramales. Uitspelen van de diertypetjes van de kanjertraining + uitbeelden van gevoelens.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet met alle activiteiten mee.	N.v.t. Leerkracht geeft aan, leerlingen voeren uit.	N.v.t.	Leerkracht geeft opdrachten.
Week 5, 30 jan.	J. vertelt over zwemles aan gesprekspartner. Stelt vraag aan gesprekspartner en vertelt aan de groep over zijn zwemles. Onderwerp spreekt aan, er was geen aanmoediging nodig om J. te laten vertellen.	1ste kanjerkring; gesprek over sport.	J. voert gesprek, hij vraagt en geeft antwoord.	J. vertelt aan de groep wat er is besproken.	J. vraagt uit zichzelf wat aan gesprekspartner.	Geen interventie.	Geen interventie.
Week 5, 3 febr.	J. doet goed mee met de oefeningen. Oefeningen zijn met de hele groep. Aandacht is niet op J. gericht, dat voelt veiliger.	Kanjertraining; waar let je op bij presenteren. oefening trots staan + durf ruimte in te nemen.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet met alle activiteiten mee.	N.v.t. Leerkracht geeft opdracht, leerlingen voeren uit.	N.v.t.	Leerkracht geeft opdracht.
Week 6, 6	J. vertelt makkelijker aan	1ste kanjerkring;	J. voert gesprek, hij vraagt en	J. vertelt aan de	J. neemt in eerste instantie	Geen interventie.	Geen interventie.

febr.	de groep. Voelt zich vrijer, is ook merkbaar tijdens groepslessen.	vertellen over weekend.	geeft antwoord.	groep wat is besproken.	geen initiatief. Neemt wel deel aan gesprek en vraagt later ook wat aan gesprekspartner.		
Week 6, 10 febr.	Aan één iemand wordt door anderen vragen gesteld. J. meldt zichzelf aan. Kinderen stellen hem vragen en J. antwoord. Hij zit letterlijk in het middelpunt van de belangstelling. Voelt zich veilig, trekt zich niet terug.	Kanjertraining; vragen stellen aan elkaar.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet mee.	J. neemt initiatief. Hij steekt vinger op als gevraagd wordt om vrijwilliger.	N.v.t.	Geen interventie.
Week 7, 13 febr.	Leerlingen vinden het lastig om zelf iets te verzinnen. herhalen vaak een compliment wat ze al gehoord hebben. Ook J. vindt dit lastig. Ook na wat aansporing komt er niet iets nieuws. J. doet wel mee, is ook goed te verstaan, durft.	Kanjertraining; complimenten geven aan elkaar.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. geeft compliment aan degene die naast hem zit.	N.v.t. Alle leerlingen geven om de beurt een compliment aan degene die naast hem/haar zit.	N.v.t.	J. herhaalt in eerste instantie compliment van degene die naast hem zit. Ik spoor aan iets anders te verzinnen.
Week 9, 27 febr.	J. neemt nu als eerste het initiatief tot gesprek. Vertelt over de vakantie, is vrolijk. Heeft geen aanmoediging nodig, ook niet bij het vertellen aan de hele groep.	1ste kanjerkring; wat heb je in de vakantie gedaan.	J. vertelt en vraagt.	J. vertelt aan hele groep.	J. begint met gesprek, neemt initiatief.	Geen interventie.	Geen interventie.
Week 9, 29 febr.	Dit is een moeilijke opdracht voor J. Hij geeft wel aan, wie hij zou kunnen zijn, maar kan niet zeggen wat er dan anders zou zijn. Heeft te	Kringgesprek in groepje van 4. Filosofische opdracht, 'anders zijn'.	J. zegt weinig. Luistert naar anderen in zijn groepje. heeft wat stimulans nodig en geeft dan antwoord.	N.v.t. Gesprek alleen in kleine groep.	J. neemt geen initiatief.	Geen interventie.	Ik spoor J. aan. "Wie zou je kunnen zijn, wat is er dan anders"

	weinig zicht op eigen gedrag, om aan te kunnen geven wat er anders zou zijn.						
Week 10, 5 maart.	Ook na aansporing wil J. niet vertellen of heeft hij niets te vertellen. De interventievraag is "heb je wat te vertellen?" Zijn antwoord is nee. Is gesloten vraag, waarop J. makkelijk met nee kan antwoorden.	Vertelkring met hele groep. Kinderen mogen over hun weekend vertellen. Ik laat het initiatief bij de kinderen, zij mogen bepalen of ze wat willen vertellen. J. vertelt niet.	N.v.t.	J. vertelt niet.	J. neemt geen initiatief.	Geen interventie.	Ik vraag of er nog meer kinderen zijn die wat willen vertellen en noem J. bij de naam.
Week 10, 9 maart	J. wil voor de hele groep een situatie uitspelen. Staat in middelpunt van belangstelling. Bedoeling van situatie was, dat J. "stop" zou zeggen als hij geduwd werd. In plaats daarvan geeft J. duw terug. Kon goed antwoord geven op de vraag hoe het ook anders kon en gaf reden voor zijn oplossing. Trok zich niet terug in zichzelf, gaf duidelijke antwoorden.	Dramales; ruzie+oplossing uitspelen.	N.v.t.	J. steekt vinger op als wordt gevraagd wie situatie wil uitspelen.	J. neemt initiatief, steekt vinger op.	Geen interventie.	Ik vraag naar de oplossing die J. uitspeelt, wil verduidelijking.
Week 11, 15 maart.	J. doet goed mee. is voorzichtig met de anderen en neemt het initiatief om zelf met blinddoek om te lopen. Voelt zich veilig en is betrokken bij activiteit.	Kanjertraining; blind heen en weer lopen in de kring + anderen op weg helpen.	N.v.t. Les gegeven aan de hele groep.	J. doet mee. Hij heeft blinddoek om en laat zich kring rondleiden. Wijst anderen voorzichtig de weg.	J. steekt vinger op, wil wel blinddoek om.	Geen interventie.	Geen interventie.

4.5 Deelvraag 5 - Wat is de eindscore na de gegeven lessen?

In april 2012 is opnieuw de SCOL afgenomen. De complete leerlinggegevens zijn te vinden in bijlage 8.

Bij de categorie 'Presenteren' is de score als volgt:

Vertelt iets in de groep -	geregeld
Treedt ontspannen op voor de groep -	soms
Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent -	soms

Het aantal keer dat J. 'zelden' scoort is nu:	0
Het aantal keer dat J. 'nooit' scoort is nu:	0
Het aantal keer dat J. 'vaak' scoort is nu:	0
Het aantal keer dat J. 'geregeld' scoort is nu:	11
Het aantal keer dat J. 'soms' scoort is nu:	15

Zijn normgroepscore is nu een C.

In onderstaand schema zijn de scores van alle kinderen uit groep 2 weergegeven.

Groepgegevens

Schooljaar: 2011-2012
Groep: OBA

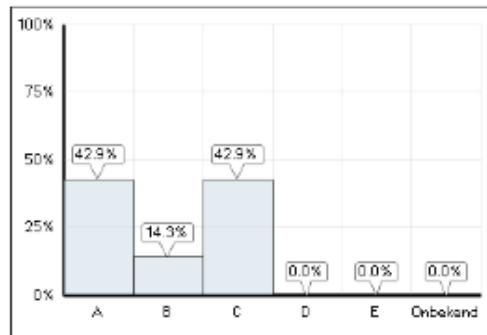
Afname: 2 Voogjaar
Leerkracht: Karin de Leeuw

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
J	99	C
L	114	A
B	97	C
A	99	B
T	105	A
Ad	98	C
F	105	A
Gemiddelde	99.1	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	3	42.9%
B	1	14.3%
C	3	42.9%
D	0	0.0%
E	0	0.0%
Onbekend	0	0.0%
Totaal	7	100%

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Teak	Presentatie	Keuze	Opkomen	Ruzie
OBA	●	●	●	●	●	●	●	●	●

4.6 Deelvraag 6 - Wat betekent dit voor de gemaakte ontwikkeling?

Bij de eerste afname laat het overzicht van J. in twee categorieën een voldoende score zien. In de andere categorieën scoort J. onvoldoende, waarbij in de categorie 'presenteren' de score het laagst is.

Bij de tweede afname zien we dat J. in alle categorieën een voldoende scoort, waarbij hij in de categorieën waar hij al een voldoende had, deze heeft verbeterd.

De ontwikkeling is dus positief te noemen, niet alleen op de categorie waar het onderzoek zich heeft gericht, maar ook op alle anderen.

Zijn totaalscore was in het najaar 68. Zijn totaalscore in het voorjaar was 89.

De normgroepscore was in het najaar E, in het voorjaar C.

Hoofdstuk 5: Conclusies, interpretaties en aanbevelingen

5.1 Inleiding

Zowel de makers van SCOL, als de grondlegger van de Kanjertraining gaan ervan uit dat sociaal emotionele ontwikkeling op zijn minst is te beïnvloeden.

Volgens Joosten (2003), wordt een mens beïnvloed door zijn omgeving en oefent hij op deze omgeving zelf invloed uit. Ten Dam (1990) heeft het over vaardigheden in het kader van de sociaal emotionele ontwikkeling, vaardigheden die zijn aan te leren. Ook Crick, Dodge en Bandura (1994 en 1989) geven aan dat gedrag aan te leren is.

Volgens hen maken we gebruik van onze herinneringen. Deze fungeren als een database waaruit we putten om tot bepaald gedrag te komen.

Training om bepaald gedrag te ontwikkelen en te bevorderen heeft volgens hen dan ook zin.

Vanuit deze gedachtegang heeft men zowel SCOL als de Kanjertraining ontwikkelt en beiden worden toegepast op de Openbare Montessorischool Zeist.

De verlegenheidssituatie waarbij SCOL wel werd afgenomen, maar waarvan vervolgens de resultaten terzijde werden gelegd, heeft tot de volgende onderzoeksvraag geleid:

Hoe kan ik de resultaten van SCOL vertalen in onderwijsleerbehoeften van leerlingen en deze meenemen in de Kanjertraining en wat is het effect hiervan op de ontwikkeling van kinderen?

Om de onderzoeksvraag goed te beantwoorden zal ik in de volgende paragrafen van dit hoofdstuk een antwoord formuleren op de deelvragen gebaseerd op de verzamelde data zoals vermeld in hoofdstuk 4.

5.2 Beantwoorden van de deelvragen

Het antwoord op de eerste deelvraag, *wat is de score van SCOL bij kinderen uit groep 2*, is al gegeven in hoofdstuk 4.

Bij het afnemen van SCOL in het najaar van 2011, bleek dat de score van één leerling beduidend minder was vergeleken met die van de anderen. De uitkomst van SCOL was niet verrassend, vooral in de categorie 'Presenteren' scoorde J. onvoldoende. De items die in deze categorie thuishoren, waren bij J. al een punt van zorg in groep 1 en regelmatig onderwerp van gesprek met de ouders. Vooral als J. rechtstreeks werd aangesproken, hield hij zijn mond dicht. Het onderzoek zou zich dan ook richten op deze leerling.

De onderwijsleerbehoeften van J. bleken, zoals vermeld, vooral te liggen op het gebied van 'Presenteren'. Hij vertelde zelden tot nooit iets in de groep en vond het lastig om te praten als hij werd aangesproken.

Omdat hem dat, mijn inziens, ook belemmerde in zijn contacten met andere kinderen, vooral als er sprake was van conflicten, was dat het eerste wat aangepakt moest worden.

De lessen hebben zich dan ook gericht op het oefenen in gesprekken voeren, oefeningen om het zelfvertrouwen te vergroten en in een later stadium, het oplossen van ruzies.

Het samenvoegen van de categorieën van SCOL en de thema's van de Kanjertraining blijkt te kunnen. Bij de categorieën 'samen' en 'taak' van SCOL, passen meerdere

thema's van de Kanjertraining, maar dat maakt in de praktijk de keuze uit de te geven lessen alleen maar groter. In het schema (bijlage 4) staan de lessen vermeld, mocht een leerling in een categorie uitval laten zien bij de SCOL-afname, dan is een gerichte aanpak meteen mogelijk.

De ontwikkeling die J. heeft laten zien is niet alleen zichtbaar in de tweede afname van SCOL dit voorjaar. Daar zie je dat hij in de categorie 'Presenteren' van een onvoldoende naar een voldoende is gegaan. Hij vertelt nu geregeld in de groep, zit alleen voor de groep waarbij de aandacht volledig op hem is gericht en stelt ook vragen aan mensen die hij niet zo goed kent. In de praktijk zie je dat op het schoolplein, waar ik terugkrijg van collega's dat J. makkelijker te benaderen is, hij antwoordt als hem wat wordt gevraagd en stelt zich opener op.

In het observatieschema zie je dat terug. Vanaf week 5 doet hij mee met de gesprekken met een medeleerling. Het vertellen in de kring is dan nog moeilijk, maar in het gesprek is het passieve aan het afnemen. In week 6 staat hij bij de kanjerles 'vragen stellen' in het middelpunt van de belangstelling, iets dat hem goed afgaat. De weken daarna zie je J. steeds makkelijker praten.

Zoals in paragraaf 4.5 al is te zien, zijn de eindscores vooruit gegaan. Op geen enkel onderdeel scoort J. nog een onvoldoende. Op de categorie 'Presenteren' is de grootste vooruitgang te zien.

J. laat zien dat zijn sociaal emotionele ontwikkeling een positieve is geweest. Op alle categorieën van SCOL is hij vooruitgegaan, nergens laat hij stilstand zien.

Na het beantwoorden van de deelvragen, is het antwoord op de onderzoeksvraag de volgende:

Aan de hand van de resultaten van SCOL zijn de onderwijsleerbehoeften van kinderen te bepalen. De categorieën die SCOL toetst, zijn goed samen te voegen met de thema's van de Kanjertraining. Soms is er sprake van overlap, maar dat staat het maken van een individueel plan niet in de weg. De suggesties die SCOL geeft bij eventuele uitval, is goed te combineren met de lessen van de Kanjertraining. Op die manier kan er gewerkt worden aan de ontwikkeling van een individueel kind door middel van het geven van lessen aan de hele groep.

De ontwikkeling van J. laat zien dat lessen gericht op een categorie van SCOL waarop de leerling is uitgevallen, een positief effect hebben. De andere categorieën laten ook een vooruitgang zien, maar de categorie waarop de lessen waren gericht, laat de grootste vooruitgang zien.

5.3 Conclusies

Zoals al aangegeven is het goed mogelijk om tegenvallende resultaten van SCOL te verbeteren door middel van het geven van Kanjertraining.

Bij uitval in een bepaalde categorie is het goed mogelijk een combinatie te maken van de suggesties die SCOL geeft en de lessen uit de Kanjertraining.

Ook als het gaat om één leerling die uitval laat zien in een bepaalde categorie, kunnen de kanjerlessen hierop aangepast worden.

Binnen de Kanjertraining wordt er regelmatig gewerkt met herhalingen van lessen.

Als een leerling, vanwege uitval, een extra herhaling nodig heeft, is dat dan geen probleem.

Hoewel dit onderzoek zich toegespitst heeft op één leerling en de resultaten dus niet valide genoemd mogen worden, zie je tegelijkertijd dat ook de andere leerlingen uit

groep twee een verbetering laten zien in de categorie 'Presenteren'. Van de extra aandacht heeft de hele groep geprofiteerd. Bovendien is dit niet ten koste gegaan van de resultaten in de andere categorieën.

Exact te meten zijn de resultaten niet. Zou deze ontwikkeling ook hebben plaats gevonden als er geen plan was gemaakt? Aangezien er bijvoorbeeld niet is gewerkt met een controlegroep, weet je dat niet zeker.

Maar als je er van uitgaat dat sociaal emotionele ontwikkeling te beïnvloeden is, en dat is mijn aanname, dan is mijn conclusie dat de Kanjertraining goed is in te zetten bij tegenvallende resultaten van SCOL en dat dit een positieve ontwikkeling bij de leerlingen te zien geeft.

5.4 Aanbevelingen

Afgelopen april heeft iedere leerkracht bij mij op school de SCOL weer ingevuld. De resultaten zijn opgeborgen in het dossier, maar er is niets mee gedaan.

Dit onderzoek heeft zich gericht op een leerling uit de onderbouw. Volgend schooljaar kunnen we in de onderbouw met de schema's aan de slag. Dat betekent voor mij dat ik op een betere, meer gerichte manier aan de sociaal emotionele ontwikkeling van mijn leerlingen kan werken. Goed voor de leerling, goed voor de groep en goed voor mij.

Mijn aanbeveling is dat ook voor midden- en bovenbouw eenzelfde schema als voor de onderbouw wordt gemaakt.

De categorieën van SCOL met bijbehorende suggesties zijn al samengevoegd met de thema's van de Kanjertraining. Alleen de bijbehorende lessen voor midden- en bovenbouw moeten nog worden toegevoegd. Dan kan ook in de midden- en bovenbouw gericht gewerkt worden aan sociaal emotionele ontwikkeling, als de uitslag van SCOL om een gerichte aanpak bij een leerling vraagt.

Hoofdstuk 6: Reflectie

Eén van de competenties die in mijn POP staat is competentie 3, *de leraar ontwerpt een op de leerling(en) afgestemde leeromgeving*. In dit onderzoek ben ik vooral met het afstemmen van de leeromgeving bezig geweest. Waar heeft deze leerling behoefte aan, welke onderwijsleerbehoefte heeft hij/zij en hoe kan ik, als leerkracht, daar aan voldoen. Nu nog alleen als leerkracht, maar hopelijk in de toekomst als gedragsspecialist.

Het onderzoek heeft mij, als leerkracht en toekomstig gedragsspecialist, een praktisch instrument opgeleverd in de vorm van een schema, met daarin kant en klaar lessen, die ik kan gebruiken als blijkt dat een leerling extra ondersteuning nodig heeft op een onderdeel van zijn sociaal emotionele ontwikkeling.

Daarnaast heeft het één leerling in het bijzonder, maar ook de hele groep 2, een positieve bijdrage opgeleverd aan hun ontwikkeling op sociaal emotioneel gebied. De leerling uit het onderzoek is een vrijer jongetje geworden, misschien wel blijer en met meer zelfvertrouwen.

Bovendien heeft het mij natuurlijk extra verdieping gegeven op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling. Meer theoretische kennis in het algemeen en in het bijzonder over SCOL en de Kanjertraining.

Dat is de min of meer concrete opbrengst van dit onderzoek.

Daarnaast heeft het mij persoonlijk ook wat opgeleverd.

Het doen van onderzoek vraagt geduld, doorzettingsvermogen en het doet een beroep op je vermogen met stress om te gaan.

Geduld om toch door te zoeken naar literatuur, ook al is het moeilijk die te vinden.

Doorzettingsvermogen om toch weer achter de computer te gaan zitten, ook al heb je geen zin of ben je moe van het werk.

Stressbestendigheid vanwege de druk, die constant op je schouders ligt.

Het onderzoeksproces verliep in het begin vooral moeizaam wat betreft het vinden van literatuur. Het daadwerkelijk werken met de groep en de leerling volgens het uitgedachte schema, was stimulerend. Vooral toen er resultaat zichtbaar werd, gaf dat voldoening.

Het heeft me ook doen afvragen, waarom er een opleiding en een onderzoek nodig was, om een vraag die al jaren bestond, aan te pakken. Het afnemen van SCOL en vervolgens niets met de resultaten doen, was immers al langer een doorn in mijn oog. Een eye-opener wat betreft het nemen van verantwoordelijkheid. Het is niet nodig te wachten op initiatieven van hogerhand. Ik kan ook zelf onderzoeken, zelf ondernemen.

Zoals al vermeld in de aanbevelingen, wil ik met de resultaten van het onderzoek ook de midden- en bovenbouw inspireren.

De eerste aanzet zal een presentatie zijn van dit onderzoek aan het eind van dit schooljaar. Bij positieve reacties hoop ik een bijdrage te kunnen leveren aan het maken van een soortgelijk schema als we nu in de onderbouw hebben.

Het predikaat Kanjerschool mogen we van de Kanjertraining al voeren, het zou mooi zijn als we dit ook bij individuele problemen bij kinderen met recht kunnen zeggen.

Literatuurlijst

Boeken:

Assagioli, R. (1974). The act of Will. New York: Penguin Books

Ten Dam, G. & Volman, M. (1999). Scholen voor sociale competentie. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.

Joosten, F. Handleiding SCOL. Kwantessens

Weide, G (2006) Handleiding Kanjertraining Basisonderwijs. Almere: Instituut voor Kanjertrainingen

Wolf, van der Beukering (2009) Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren. Leuven/Den Haag: Acco

Artikelen:

Bandura, A. (1989) Human Agency in Social Cognitive Theory. In: American Psychologist, 44 (9), 1175-1184).

Crick, N & Dodge, A. (1994) A Review and Reformulation of Social Information-Processing Mechanisms in Children's Social Adjustment. In: Psychological Bulletin, 115(1), 74-101).

Joosten, F. (2006) Verantwoording van de Sociale Competentie Observatielijst (SCOL). Rotterdam: CED-Groep afdeling Pedagogisch Instituut.

Joosten, F. (2007) Een maat om op te bouwen. Sociale competentie meten voor het basisonderwijs. Rotterdam: CED-Groep.

Vliek, L. (2011) Kanjertraining: theorie en effectiviteit. In: Groepen 6 (1), 11-24.

Internet:

Stichting AHMAS, Alles hangt met alles samen.
<http://psychologie.ahmas.nl/modules>

Ten Dam, G. & Volman, M. (2000) Sociale competentie: reddingsvest en levenskunst.
www.pedagogiek-online.nl bezocht op 20-02-2012

www.psychosynthese.nl

Vliek, L. (2010) Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Kanjertaining'.
Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
www.nji.nl bezocht op 5-1-2012

Bijlage 1

Kerdoelen rond sociale competentie die in SCOL zijn verwerkt

Doelen die voor alle leergebieden van belang zijn:

- a. Goede werkhouding
- b. Gebruik van leerstrategieën
- c. Reflectie op eigen handelen en leren
- d. Uitdrukken van eigen gedachten en gevoelens
- e. Respectvol luisteren en kritiseren van anderen
- f. Verwerven en verwerken van informatie
- g. Ontwikkelen van zelfvertrouwen
- h. Respectvol en verantwoordelijk omgaan met elkaar
- i. Zorg en waardering voor de leefomgeving

Kerdoelen Mens en samenleving:

- 34. De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- 35. De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
- 37. De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

Bijlage 2

Uitleg score SCOL

De SCOL wordt tweemaal per jaar afgenomen. In de handleiding is de afnameprocedure vastgelegd. De leerkracht kiest per dag drie tot vier leerlingen, die gedurende die dag geobserveerd worden in zoveel mogelijk situaties. Aan het eind van de dag wordt dan de SCOL ingevuld.

Het gedrag van de leerling wordt beoordeeld op twee aspecten namelijk past het gedrag bij de leeftijd en hoe moeilijk is de situatie waarin het gedrag optreedt. Kent de leerling de situatie, heeft deze de situatie al eerder meegemaakt.

De vragenlijsten van SCOL zijn voor de leerlingen in alle leerjaren dezelfde. De leerkrachten beoordelen het gedrag op wat zij passend vinden bij de leeftijd van hun leerlingen.

Voor leerlingen uit groep 1 wordt geadviseerd SCOL wel af te nemen, maar de resultaten nog niet te relateren aan normen. Reden hiervoor is dat er een compleet overzicht wordt verkregen van alle leerjaren en vanwege de informatieoverdracht van groep 1 naar groep 2.

Bij mijn school hebben we besloten de SCOL voor leerlingen uit groep 1 niet af te nemen. Wij vinden dat de leerlingen voor het goed kunnen beoordelen, te kort op school zitten. Aangezien wij werken met een onderbouwgroep bestaande uit leerlingen in groep 0, 1 en 2 is de noodzaak voor informatieoverdracht niet aanwezig. Een leerkracht heeft de kinderen gedurende de hele onderbouw in zijn groep en kan zich een goed beeld vormen bij de afname van SCOL in groep 2.

Vaak (5) staat voor:	De leerling laat het gedrag vaak zien, vaker dan leeftijdgenoten, namelijk ook als de situatie daar niet direct toe uitnodigt.
Geregeld (4) staat voor:	De leerling laat het gedrag meestal zien, net zo vaak als leeftijdgenoten, maar niet als de situatie tegen zit. Hij/zij moet leren het gedrag ook in niet uitnodigende situaties te laten zien.
Soms (3) staat voor:	De leerling laat het gedrag wel eens zien, maar minder dan leeftijdgenoten. Het gedrag komt voornamelijk voor in situaties die hiertoe duidelijk uitnodigen. Hij/zij moet werken aan een uitbreiding van het sociaal competente gedrag in verschillende situaties.
Zelden (2) staat voor:	De leerling laat het gedrag te weinig zien, veel minder dan leeftijdgenoten en alleen als de situatie uitnodigt tot het gedrag, bijvoorbeeld op aansporing van de leerkracht. De leerling beschikt over de vaardigheid, maar moet door de leerkracht gestimuleerd worden dit gedrag te laten zien. Hij/zij moet leren zelf de situaties te herkennen.
Nooit (1) staat voor:	De leerling laat het gedrag nooit zien. Hij heeft dit niet in zijn gedragsrepertoire, maar moet dit nog in oefensituaties leren.

Bijlage 3

Categorieën SCOL met stellingen + thema's Kanjertraining en lessen

SCOL

Categorie	Stelling
Ervaringen	- Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen - Maakt een grapje - Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt
Aardig	- Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander - Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander - Helpt een ander - Zegt iets aardigs tegen een ander
Samen	- Houdt zich aan een afspraak - Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit - Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit
Taak	- Maakt een taak af - Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op - Zet door als een taak niet direct lukt
Presenteren	- Vertelt iets in de groep - Treedt ontspannen op voor de groep - Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent
Keuze	- Neemt gemakkelijk een beslissing - Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen - Denkt na voor hij/zij iets doet
Opkomen	- Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil - Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt - Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet - Vraagt een ander om hulp
Ruzie	- Luistert bij een ruzie naar de ander - Verzint een oplossing bij ruzie - Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt

Thema's Kanjertraining

Thema's	Voorbeeldlessen
Pesten	- Eerste kanjerkring; praten met elkaar - Vierde kanjerkring; elkaar masseren - Rollenspel; ruzie en oplossing uitbeelden
Jezelf zijn	- Opdracht "durf te kiezen" - Durf ruimte in te nemen, maak jezelf groot
Je veilig voelen/elkaar vertrouwen	- Leerling doorgeven - Stagediving - Pluisjes afvegen
Je bij elkaar betrokken voelen	- Vierde kanjerkring; elkaar masseren - Teamwork opdracht - Wie-hoe-wat. Spelers leren elkaar beter kennen aan de hand van eenvoudige gebaren.
Gevoelens verwoorden	- Eerste kanjerkring; praten met elkaar - Kennismaken; iets over jezelf vertellen - Emoties uitbeelden

Zelfvertrouwen	• Tweede kanjerkring; spiegelen van beweging op maat van de muziek • Trots staan • Aanbelspel
Respect voor anderen	• Niet denken maar doen • Het paard; oefening die laat zien dat als je een standpunt hebt ingenomen, de openheid vermindert voor andere gezichtspunten • Tunnel en berg
Grenzen respecteren	• Standbeeld • Kringkruipen • Tunnel en berg

Bijlage 4

Combinatie suggesties SCOL met lessen Kanjertraining

Categorie/thema	Lessen
Ervaringen/gevoelens verwoorden	• kringgesprek/groepsdiscussie (S)→ 1ste kanjerkring, praten met elkaar over allerlei onderwerpen in tweetallen • kringgesprek/groepsdiscussie (S)→ kanjerkring met maximaal 4 kinderen in een groep, bespreken van filosofische opdrachten. • drama, uitspelen van gevoelens(S)→ naspelen van de diertypetjes of gevoelens uitbeelden en kinderen laten raden naar het gevoel
Aardig/grenzen respecteren	• iets aardigs zeggen tegen degene die naast je zit (S)→ complimenten geven, aardige dingen tegen elkaar zeggen • dramalessen waarin je aardig en niet aardig laat uitspelen (S)→ Wie durft er aan te bellen?
Samen/respect voor anderen, je bij elkaar betrokken voelen	• gezelschapsspelletjes (S)→ ga in een polonaisekringetje staan, of de boom wordt hoe langer hoe dikker • geblinddoekt kind wordt door ander door een ruimte geloodst (S)→ blind heen en weer lopen in de kring • de sterke brug (K)
Taak/zelfvertrouwen	• kind karweitje laten doen dat hij leuk vindt en waarvan zeker is dat dat tot een goed einde kan worden gebracht (S)→ is niet gebonden aan speciale lessen • kringgesprek over wat voor taken, kinderen gedurende de dag allemaal doen (S)→ 1ste kanjerkring • oefening zelfvertrouwen (K)→ durf ruimte in te nemen
Presenteren/veilig voelen	• kringgesprek (S)→ 1ste kanjerkring, praten met elkaar in tweetallen en daarna vertellen aan hele groep • waar let je op bij presenteren (S)→ trots staan • tunnel en berg (K)
Keuze/jezelf zijn	• kring, waarin kinderen wordt gevraagd een keuze te maken over

	bijvoorbeeld een activiteit in de kring (S)→ kanjerkring met vier kinderen waarbij ordening moet worden aangebracht • reflectiegesprek (S)→ individueel gesprek waarin kind een ordening moet maken van voorgelegde plaatjes
Ruzie/pesten	• drama- en poppenspellessen om ruzies na te spelen (S)→ ruzie en oplossing uitbeelden, zie verhaal in bijlage • reflectiegesprek (S)→ kanjerkring wat vind je ervan

Bijlage 5

Uitgewerkte lessen

(de lessen komen uit Het kleine Kanjerboek en uit de les- en spelsuggesties uit de handleiding)

Eerste Kanjerkring:

Vragen stellen aan elkaar en antwoord geven. De antwoorden bevatten vijf woorden of meer. Kinderen zitten in tweetallen tegenover elkaar, er is dus een binnen- en buitenkring.

Na een viertal minuten wisselt de buitenkring van plaats. Als je met een volgende klasgenoot komt te spreken, kies je een ander onderwerp om over te praten. Wie iets bijzonders heeft gehoord in het gesprek, mag het vertellen aan de hele groep, nadat toestemming is gevraagd.

Kanjerkring aan de hand van filosofische opdracht, bijvoorbeeld 'anders zijn':

Maximaal vier kinderen in een groep.

Zou jij een dag lang een ander kind kunnen zijn in de klas?

Als we allemaal wisselen van gedrag, wordt de klas dan anders?

(Jan doet als Piet, Piet doet als Jan)

Bespreek dit in je groep.

Aanvullende opdracht.

Laat een van de leerlingen een persoon naspelen. Stel deze persoon vragen. Krijg je nu antwoorden van deze persoon, of van de leerling? Is de leerling nu wel of niet deze persoon?

Bespreek dit in je groep.

Drama, uitspelen van gevoelens:

Naspelen van de diertypetjes.

- "Nu zijn we konijntjes. We gaan bibberen van angst. We gaan zitten op onze kieën, met ons hoofd naar beneden. Wie van ons kan het beste bang doen?"
- "Aapjes doen grappig, maar zijn vervelend. Nu zijn we vervelende aapjes. Als ik zeg: ga zitten op je plaats, dan ga je voor je stoel zitten of erachter, of onder de tafel, of achter een kast."
- "Pestvogeltjes spelen de baas. Ze willen altijd hun zin hebben. Ze schelden en slaan. Ze doen stoer. Maar ze zijn niet aardig. Wie van jullie kan als een pestvogeltje binnenkomen?"
- "Nu zijn we tijgertjes. Tijgertjes doen gewoon. Tijgertjes lachen je niet uit, zijn te vertrouwen en helpen. Tijgertjes spelen niet de baas en zijn niet bang. Nu zitten we weer in de kring. Want wij zijn tijgertjes."

Aardige dingen tegen elkaar zeggen, complimenten geven:

Wat je kunt → tekenen, kleuren, zingen, lezen enz.

Wat je hebt → mooie broek, mooie schoenen enz.

Hoe je eruit ziet → mooie ogen, mooi haar enz.

Hoe je bent → aardig, vriendelijk, lief enz.
Als iemand iets aardigs zegt,
dan zeg je: "Bedankt, fijn om te horen" of,
"Bedankt, prettig om te horen" of,
"Bedankt, dat maakt mij blij".

Aanvullend:

Geef een compliment aan elkaar door.
Zeg iets aardigs terug als iemand je een compliment geeft.
Zeg met een tiental willekeurig gekozen kinderen iets aardigs over een ander kind.
Zeg iets aardigs over jezelf.
Zeg als juf iets aardigs over elk kind apart.

Wie durft er aan te bellen?:

"Wie durft bij een vriendje of vriendinnetje aan te bellen en te vragen: kom je spelen?"

Deze oefening is uit te spelen met een witte, zwarte, gele en rode pet. Zo laat je zien hoe iets aardig gevraagd kan worden en wanneer iets onaardig is.

Geef kinderen een rol die tegenovergesteld is aan het gedrag dat ze normaal kunnen vertonen.

Polonaisekringetje:

Kinderen krijgen de volgende opdracht:

Doe alsof het kind dat voor je staat allemaal pluïsjes of zand op de kleren heeft. Veeg de pluïsjes van de schouders, rug, billen, benen, voeten, enz. en ga zitten op de grond. Dit kan herhaald worden.

De boom wordt hoe langer hoe dikker:

Iedereen staat in de kring. Bij twee kinderen wordt de kring gebroken. Eén kind blijft staan, de ander loopt met een sliert kinderen om hem heen. Daarna wordt de sliert terug gedraaid. Dit wordt herhaald, maar dan andersom.

Blind heen en weer lopen in de kring:

De kinderen staan in de kring. Eén van de kinderen houdt de ogen dicht en loopt zo door de kring. Handen iets naar voren gehouden. Kinderen sturen de 'blindganger' de kring rond.

Kinderen mogen zich niet gedragen als konijntje, aapje of pestvogel. Als het goed gaat, kunnen meerdere kinderen rondlopen in de kring. Het is de bedoeling de blindgangers niet te laten botsen.

Trots staan:

Oefening voordoen.

Wie van jullie kan er trots staan?

Zet je voeten stevig op de grond

Sta niet krom maar recht.

Kijk een ander kind aan, zeg je naam, vertel in welke groep je zit en hoe oud je bent.

Hou je handen bij elkaar.

Durf ruimte in te nemen, maak jezelf groot:

Als ik klap sta dan stil.

Ga uit elkaar staan.

Steek je armen omhoog.
Sta op je tenen.
Doe je handen samen, boven je hoofd.
Doe je armen nu opzij.
Draai je armen rond.
Ga zitten op de grond.

De sterke brug:

De kinderen maken een sterke brug. Ze liggen naast elkaar op hun buik, dicht tegen elkaar aan.

Vertel dat de brug heel sterk is, zelfs een zware olifant kan er overheen lopen. Iedereen doet zijn ogen dicht. Eén van de kinderen gaat over de brug lopen en we proberen dit kind naar de overkant te helpen. Iedereen blijft rustig liggen en niet bewegen, kortom met een witte pet op.

De leerkracht geeft één van de kinderen een hand, deze mag bil voor bil naar de andere kant lopen. Zoveel mogelijk kinderen krijgen een beurt.

Tunnel en berg:

De helft van de kinderen gaat op een meter afstand van elkaar staan. Een aantal ervan gaat op de knieën zitten, in elkaar gerold. Deze kinderen zijn de bergen. Een aantal kinderen gaat op handen en voeten staan, deze kinderen zijn een tunneltje.

De kinderen die geen berg of tunneltje zijn, kruipen onder tunnels door en over bergen heen. Dit klauteren en kruipen moet voorzichtig gebeuren. De tunnels en bergen moeten zich veilig voelen en niet omvallen.

Kanjerkring met als doel keuze maken:

Maximaal 4 personen. Plaatjes van bijvoorbeeld etenswaren die gezond en niet gezond zijn of lekker en niet lekker. Samen maak je een ordening.

Bij het doorschuiven wordt er dan opnieuw, een misschien andere ordening, gemaakt.

Ruzie en oplossing uitbeelden:

Jij doet naar, bekijk het maar.

Pestvogel wil van jou een schep afpakken.

Jij zegt: "Ik speel met de schep. Hou ermee op!"

Pestvogel pakt toch de schep af.

Jij zegt: "Jij doet naar, bekijk het maar!"

Je loopt nu weg. Je kunt naar de leerkracht gaan, of je kunt besluiten iets anders te doen, iets wat je ook leuk vindt.

Je bent niet naar de juf gegaan, maar je bent op het fietsje gaan zitten.

Je fietst lekker rond. Nu komt pestvogel alweer.

Pestvogel wil op jouw fiets.

Jij zegt: "Ik zit op de fiets, je doet vervelend!"

Maar pestvogel duwt je er gewoon af.

Jij zegt: "Jij doet naar, bekijk het maar".

Je ziet dat je shcep in het zand ligt, je gaat nu lekker scheppen.

Je kunt dus iets anders gaan doen wat je leuk vindt, of je kunt naar de juf gaan.

Bijlage 6
Observatieschema

Week/ dag	Ontwikkeling en interpretatie	Activiteit	Gedrag in kleine groep	Gedrag in grote groep	Initiatief	Interventie leerling	Interventie leerkracht
Week 2, 11 jan.	J. kijkt gesprekspartners niet aan, antwoord in enkele woorden. Bij terugkoppeling in de hele kring, zegt hij niets. Na aandringen zegt hij "ik weet het niet". Voelt zich niet op zijn gemak.	1ste kanjerkring; gesprek over winter	J. geeft antwoord in 1- woordzinnen, kijkt gesprekspartner niet aan.	J. geeft geen antwoord op vraag van leerkracht.	Geen	Gesprekspartner zegt in gesprek "ik zit niet daar, ik ben hier". Bij doordraaien van kring, moedigt ander kind J. aan wat te zeggen.	Stelt vraag en moedigt J. aan.
Week 2, 13 jan.	In de 1ste ronde zegt J. niets of antwoord met 1 woord. Bij onderwerp dat lln. zelf mochten bepalen, vertelt J. wel. Hij koppelt dit ook terug aan de hele kring. Vindt het makkelijker om te praten over iets dat hij zelf bepaalt.	1ste kanjerkring; gesprek over muziek. Na 1ste ronde ander onderwerp, kinderen mogen zelf weten waar ze over gaan praten.	Gesprekspartner vraagt, J. geeft geen antwoord. Gesprekspartner vraagt, J. antwoord met 1 woord. J. trommelt met vingers. In 2e ronde vertelt J. over knutselen	J. vertelt in grote kring luid genoeg en duidelijk wat er is besproken in de 2e ronde.	Geen	Gesprekspartner stelt vraag.	Leerkracht vraagt J. te stoppen met trommelen. Leerkracht vraagt wat er in kanjerkring is besproken.
Week 3, 18 jan.	J. geeft antwoord in zinnen, maar vraagt niet iets aan gesprekspartner. Doet wel mee, maar is passief. Zegt niets in grote kring. Leerkracht dringt ook niet aan. Onderwerp werd niet door leerlingen	1ste kanjerkring; gesprek over 'wat vind je leuk op school'.	Gesprekspartner vraagt, J. geeft antwoord.	J. vertelt niet aan hele groep wat is besproken.	Geen	Gesprekspartner stelt vraag.	Leerkracht vraagt wat er is besproken.

	bepaald, wat misschien in betrokkenheid scheelt.						
Week 3, 20 jan.	J. doet goed mee. Les wordt aan de hele groep gegeven, J. gaat op in de groep. Aandacht is niet op hem gericht, dat voelt veiliger.	Kanjertraining; dramales. Uitspelen van de diertypetjes van de kanjertraining + uitbeelden van gevoelens.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet met alle activiteiten mee.	N.v.t. Leerkracht geeft aan, leerlingen voeren uit.	N.v.t.	Leerkracht geeft opdrachten.
Week 5, 30 jan.	J. vertelt over zwemles aan gesprekspartner. Stelt vraag aan gesprekspartner en vertelt aan de groep over zijn zwemles. Onderwerp spreekt aan, er was geen aanmoediging nodig om J. te laten vertellen.	1ste kanjerkring; gesprek over sport.	J. voert gesprek, hij vraagt en geeft antwoord.	J. vertelt aan de groep wat er is besproken.	J. vraagt uit zichzelf wat aan gesprekspartner.	Geen interventie.	Geen interventie.
Week 5, 3 febr.	J. doet goed mee met de oefeningen. Oefeningen zijn met de hele groep. Aandacht is niet op J. gericht, dat voelt veiliger.	Kanjertraining; waar let je op bij presenteren. oefening trots staan + durf ruimte in te nemen.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet met alle activiteiten mee.	N.v.t. Leerkracht geeft opdracht, leerlingen voeren uit.	N.v.t.	Leerkracht geeft opdracht.
Week 6, 6 febr.	J. vertelt makkelijker aan de groep. Voelt zich vrijer, is ook merkbaar tijdens groepslessen.	1ste kanjerkring; vertellen over weekend.	J. voert gesprek, hij vraagt en geeft antwoord.	J. vertelt aan de groep wat is besproken.	J. neemt in eerste instantie geen initiatief. Neemt wel deel aan gesprek en vraagt later ook wat aan gesprekspartner.	Geen interventie.	Geen interventie.
Week 6, 10 febr.	Aan één iemand wordt door anderen vragen gesteld. J. meldt zichzelf aan. Kinderen stellen hem vragen en J. antwoord. Hij zit letterlijk in het middelpunt van de belangstelling. Voelt zich veilig, trekt zich niet terug.	Kanjertraining; vragen stellen aan elkaar.	Les wordt gegeven aan hele groep.	J. doet mee.	J. neemt initiatief. Hij steekt vinger op als gevraagd wordt om vrijwilliger.	N.v.t.	Geen interventie.
Week	Leerlingen	Kanjertraining;	Les wordt	J. geeft	N.v.t.	N.v.t.	J. herhaalt in

7, 13 febr.	vinden het lastig om zelf iets te verzinnen. herhalen vaak een compliment wat ze al gehoord hebben. Ook J. vindt dit lastig. Ook na wat aansporing komt er niet iets nieuws. J. doet wel mee, is ook goed te verstaan, durft.	complimenten geven aan elkaar.	gegeven aan hele groep.	compliment aan degene die naast hem zit.	Alle leerlingen geven om de beurt een compliment aan degene die naast hem/haar zit.		eerste instantie compliment van degene die naast hem zit. Ik spoor aan iets anders te verzinnen.
Week 9, 27 febr.	J. neemt nu als eerste het initiatief tot gesprek. Vertelt over de vakantie, is vrolijk. Heeft geen aanmoediging nodig, ook niet bij het vertellen aan de hele groep.	1ste kanjerkring; wat heb je in de vakantie gedaan.	J. vertelt en vraagt.	J. vertelt aan hele groep.	J. begint met gesprek, neemt initiatief.	Geen interventie.	Geen interventie.
Week 9, 29 febr.	Dit is een moeilijke opdracht voor J. Hij geeft wel aan, wie hij zou kunnen zijn, maar kan niet zeggen wat er dan anders zou zijn. Heeft te weinig zicht op eigen gedrag, om aan te kunnen geven wat er anders zou zijn.	Kringgesprek in groepje van 4. Filosofische opdracht, 'anders zijn'.	J. zegt weinig. Luistert naar anderen in zijn groepje. heeft wat stimulans nodig en geeft dan antwoord.	N.v.t. Gesprek alleen in kleine groep.	J. neemt geen initiatief.	Geen interventie.	Ik spoor J. aan. "Wie zou je kunnen zijn, wat is er dan anders"
Week 10, 5 maart.	Ook na aansporing wil J. niet vertellen of heeft hij niets te vertellen. De interventievraag is "heb je wat te vertellen?" Zijn antwoord is nee. Is gesloten vraag, waarop J. makkelijk met nee kan antwoorden.	Vertelkring met hele groep. Kinderen mogen over hun weekend vertellen. Ik laat het initiatief bij de kinderen, zij mogen bepalen of ze wat willen vertellen. J. vertelt niet.	N.v.t.	J. vertelt niet.	J. neemt geen initiatief.	Geen interventie.	Ik vraag of er nog meer kinderen zijn die wat willen vertellen en noem J. bij de naam.
Week 10, 9	J. wil voor de hele groep een	Dramales; ruzie+oplossing	N.v.t.	J. steekt vinger op	J. neemt initiatief, steekt	Geen interventie.	Ik vraag naar de oplossing

maart	situatie uitspelen. Staat in middelpunt van belangstelling. Bedoeling van situatie was, dat J. "stop" zou zeggen als hij geduwd werd. In plaats daarvan geeft J. duw terug. Kon goed antwoord geven op de vraag hoe het ook anders kon en gaf reden voor zijn oplossing. Trok zich niet terug in zichzelf, gaf duidelijke antwoorden.	uitspelen.		als wordt gevraagd wie situatie wil uitspelen.	vinger op.		die J. uitspeelt, wil verduidelijking.
Week 11, 15 maart.	J. doet goed mee. is voorzichtig met de anderen en neemt het initiatief om zelf met blinddoek om te lopen. Voelt zich veilig en is betrokken bij activiteit.	Kanjertraining; blind heen en weer lopen in de kring + anderen op weg helpen.	N.v.t. Les gegeven aan de hele groep.	J. doet mee. Hij heeft blinddoek om en laat zich kring rondleiden. Wijst anderen voorzichtig de weg.	J. steekt vinger op, wil wel blinddoek om.	Geen interventie.	Geen interventie.

Bijlage 7

Leerlinggegevens SCOL najaar

Leerlinggegevens

Leerling: A
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1 Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 6/28/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 4,00	Praktiseer wanneer hem/haar iets naars is overkomen	5/5	Geregeld
	Maakt een grapje	5/5	Geregeld
	Praktiseer met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	5/5	Geregeld
Aardig 3,25	Biedt excuses aan als hij/zij on aardig heeft gedaan tegen een ander	4/5	Soms
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander	5/5	Soms
	Helpt een ander	5/5	Geregeld
	Zegt iets aardigs tegen een ander	5/5	Soms
Samen 3,33	Houdt zich aan een afspraak	5/5	Geregeld
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit	5/5	Soms
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	5/5	Soms
Taak 3,67	Maakt een taak af	5/5	Geregeld
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op	5/5	Geregeld
	Zet door als een taak niet direct lukt	5/5	Soms
Presenteren 4,00	Vertelt iets in de groep	5/5	Geregeld
	Treedt ontpennen op voor de groep	5/5	Geregeld
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	5/5	Geregeld
Keuze 4,67	Neemt gemakkelijk een beslissing	5/5	Vaak
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen	5/5	Vaak
	Denkt na voor hij/zij iets doet	5/5	Geregeld
Opkomen 3,75	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil	5/5	Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt	5/5	Geregeld
	Zegt het de ander als deze on aardig tegen hem/haar doet	5/5	Geregeld
	Vraagt een ander om hulp	5/5	Soms
Ruzie 3,33	Luistert bij een ruzie naar de ander	5/5	Geregeld
	Verzint een oplossing bij ruzie	5/5	Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	5/5	Soms

Scores

Aantal vaak	2
Aantal geregeld	15
Aantal soms	9
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	97
Normgroep	6

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: Ad
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1. Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 3/7/2006
 Groep (Leerjaar): O&A (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,67	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maakt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	 	Soms Geregeld Geregeld
Aardig 3,50	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	 	Soms Geregeld Geregeld Soms
Samen 3,33	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	 	Geregeld Soms Soms
Taak 3,67	Maakt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	 	Geregeld Geregeld Soms
Prezenteren 3,33	Vertelt iets in de groep Treedt ontspannen op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	 	Geregeld Soms Soms
Keuze 3,33	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	 	Soms Soms Geregeld
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	 	Soms Geregeld Geregeld Soms
Ruzie 3,67	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	 	Geregeld Soms Geregeld

Scoren	Opmerking
Aantal vaak: 0	
Aantal geregeld: 13	
Aantal soms: 13	
Aantal zelden: 0	
Aantal nooit: 0	
Totaalscore: 91	
Normgroep: C	

Leerlinggegevens

Leerling: B
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1 Hajaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 9/10/2006
 Groep (leerjaar): CBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergandeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,67	Prakt erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Soms
	Maakt een grapje		Geregeld
	Prakt met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Geregeld
Aardig 3,25	Biedt excuser aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Soms
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Soms
	Helpt een ander		Geregeld
	Zegt iets aardigs tegen een ander		Soms
Samen 3,33	Houdt zich aan een afspraak		Soms
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Soms
Taak 3,67	Maakt een taak af		Geregeld
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Geregeld
	Zet door als een taak niet direct lukt		Soms
Presenteren 3,67	Vertelt iets in de groep		Geregeld
	Treedt ontspannen op voor de groep		Soms
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Geregeld
Keuze 3,33	Neemt gemakkelijk een beslissing		Soms
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Geregeld
	Denkt na voor hij/zij iets doet		Soms
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Soms
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Geregeld
	Vraagt een ander om hulp		Soms
Ruzie 3,00	Luistert bij een ruzie naar de ander		Soms
	Verzint een oplossing bij ruzie		Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Soms

Scores

Aantal vaak	0
Aantal geregeld	11
Aantal soms	15
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	09
Normgroep	C

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: F
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1. Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 12/10/2006
 Groep (leerjaar): O&A (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 4,00	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen	●●●●	Soms
	Maakt een grapje	●●●●●	Geregeld
	Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	●●●●●●	Vaak
Aardig 3,50	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander	●●●●	Soms
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander	●●●●●	Geregeld
	Helpt een ander	●●●●	Soms
	Zegt iets aardigs tegen een ander	●●●●●	Geregeld
Samen 4,00	Houdt zich aan een afspraak	●●●●●	Geregeld
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit	●●●●●	Geregeld
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	●●●●●	Geregeld
Taak 3,33	Maakt een taak af	●●●●	Soms
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op	●●●●●	Geregeld
	Zet door als een taak niet direct lukt	●●●●	Soms
Presenteren 3,67	Vertelt iets in de groep	●●●●●	Geregeld
	Treedt ontspannen op voor de groep	●●●●●	Geregeld
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	●●●●	Soms
Keuze 3,67	Neemt gemakkelijk een beslissing	●●●●	Soms
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen	●●●●●	Geregeld
	Denkt na voor hij/zij iets doet	●●●●●	Geregeld
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil	●●●●●	Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt	●●●●	Soms
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet	●●●●●	Geregeld
	Vraagt een ander om hulp	●●●●	Soms
Ruzie 3,00	Luistert bij een ruzie naar de ander	●●●●	Soms
	Verzint een oplossing bij ruzie	●●●●	Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	●●●●	Soms

Scores

Aantal vaak	1
Aantal geregeld	13
Aantal soms	12
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	93
Normgroep	C

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: J
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1. Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 8/8/2006
 Groep (Leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,00	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maskt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	 	Soms Soms Soms
Aardig 2,50	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	 	Zelden Zelden Geregeld Zelden
Samen 3,00	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	 	Soms Soms Soms
Taak 3,00	Maskt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	 	Soms Geregeld Zelden
Prezenteren 1,67	Vertelt iets in de groep Treedt ontspannen op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	 	Zelden Zelden Nooit
Keuze 3,00	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	 	Soms Soms Soms
Opkomen 2,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	 	Geregeld Zelden Zelden Zelden
Ruzie 2,33	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	 	Soms Zelden Zelden

Scoren

Aantal vaak	0
Aantal geregeld	3
Aantal soms	11
Aantal zelden	11
Aantal nooit	1
Totaalscore	68
Normgroep	8

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: L
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1. Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 10/5/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergeendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,67	Prakt erover wanneer hem/haar iets naar is overkomen		Soms
	Maakt een grapje		Geregeld
	Prakt met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Geregeld
Aardig 4,25	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Geregeld
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Geregeld
	Helpt een ander		Geregeld
Samen 4,00	Zegt iets aardigs tegen een ander		Vaak
	Houdt zich aan een afspraak		Geregeld
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
Teak 3,67	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Geregeld
	Maakt een taak af		Soms
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Vaak
Presenteren 3,67	Zet door als een taak niet direct lukt		Soms
	Vertelt iets in de groep		Geregeld
	Treedt ontspannen op voor de groep		Geregeld
Kouze 3,33	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Soms
	Neemt gemakkelijk een beslissing		Soms
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Geregeld
Opkomen 4,00	Denkt na voor hij/zij iets doet		Geregeld
	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
Ruzie 4,00	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Geregeld
	Vraagt een ander om hulp		Geregeld
	Luistert bij een ruzie naar de ander		Geregeld
	Verzint een oplossing bij ruzie		Geregeld
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Geregeld

Scores

Aantal vaak	2
Aantal geregeld	18
Aantal soms	6
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	100
Normgroep	8

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: M
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1 Najaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 8/11/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergeëndeld

SCOL Score

Categorie	Score	
Ervaringen 3,67	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maakt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	
Aardig 3,00	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	
Samen 2,67	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	
Taak 3,00	Maakt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	
Prezenteren 3,00	Vertelt iets in de groep Treedt ontspannen op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	
Keuze 3,00	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	
Ruzie 2,67	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	

Scores

Aantal vaak	0
Aantal geregeld	7
Aantal soms	14
Aantal zelden	5
Aantal nooit	0
Totaalscore	80
Normgroep	D

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: T
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 1. Halfjaar
 Wijzigingsdatum: Wednesday, November 02, 2011

Geboren: 11/3/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Vergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 4,00	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maakt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	 	Geregeld Geregeld Geregeld
Aardig 3,50	Biedt excuses aan als hij/zij on aardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	 	Geregeld Soms Soms Geregeld
Samen 3,67	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	 	Geregeld Geregeld Soms
Taak 3,67	Maakt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	 	Geregeld Geregeld Soms
Presenteren 3,67	Vertelt iets in de groep Treedt ontspreken op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	 	Geregeld Geregeld Soms
Keuze 3,00	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	 	Soms Soms Soms
Opkomen 3,75	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze on aardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	 	Soms Vaak Geregeld Soms
Ruzie 3,33	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	 	Soms Geregeld Soms

Scores

Aantal vaak	1
Aantal geregeld	13
Aantal soms	12
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	93
Normgroep	C

Opmerking

Bijlage 8

Leerlinggegevens SCOL voorjaar

Leerlinggegevens			
Leerling: A Schooljaar: 2011-2012 Afname: 2 Voorjaar Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012		Geboren: 6/28/2006 Groep (leerjaar): OBA (2) Leerkracht: Karin de Leeuw Status: Onvergrendeld	
SCOL Score			
Categorie	Score		
Ervaringen 4,00	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Geregeld
	Maakt een grapje		Geregeld
	Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Geregeld
Aardig 3,25	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Soms
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Soms
	Helpt een ander		Geregeld
	Zegt iets aardigs tegen een ander		Soms
Samen 4,00	Houdt zich aan een afspraak		Geregeld
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Geregeld
Taak 3,67	Maakt een taak af		Soms
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Vaak
	Zet door als een taak niet direct lukt		Soms
Presenteren 4,00	Vertelt iets in de groep		Geregeld
	Treedt op/ontspannen op voor de groep		Geregeld
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Geregeld
Keuze 4,00	Neemt gemakkelijk een beslissing		Geregeld
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Geregeld
	Denkt na voor hij/zij iets doet		Geregeld
Opkomen 4,00	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Geregeld
	Vraagt een ander om hulp		Geregeld
Ruzie 3,67	Luistert bij een ruzie naar de ander		Geregeld
	Verzint een oplossing bij ruzie		Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Geregeld
Scores		Opmerking	
Aantal vaak	1		
Aantal geregeld	10		
Aantal soms	6		
Aantal zelden	0		
Aantal nooit	0		
Totaalscore	99		
Normgroep	6		

Leerlinggegevens

Leerling: Ad
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 2 Voorjaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 3/7/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,33	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Soms
	Maakt een grapje		Soms
	Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Geregeld
Aardig 3,75	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Geregeld
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Geregeld
	Helpt een ander		Geregeld
	Zegt iets aardigs tegen een ander		Soms
Samen 4,00	Houdt zich aan een afspraak		Vaak
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Soms
Taak 3,00	Maakt een taak af		Soms
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Geregeld
	Zet door als een taak niet direct lukt		Zelden
Prezenteren 3,33	Vertelt iets in de groep		Soms
	Treedt ontspannen op voor de groep		Geregeld
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Soms
Keuze 3,33	Neemt gemakkelijk een beslissing		Soms
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Soms
	Denkt na voor hij/zij iets doet		Geregeld
Opkomen 3,25	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Soms
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Soms
	Vraagt een ander om hulp		Soms
Ruzie 3,00	Luistert bij een ruzie naar de ander		Soms
	Verzint een oplossing bij ruzie		Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Soms

Scores

Aantal vaak	1
Aantal geregeld	9
Aantal soms	15
Aantal zelden	1
Aantal nooit	0
Totaalscore	88
Normgroep	C

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: B
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 2 Voortjaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 9/10/2006
 Groep (leerjaar): CBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvervreemd

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaren 3,67	Praktiseer wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Geregeld
	Maakt een grapje		Geregeld
	Praktiseer met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Soms
Aardig 3,00	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Soms
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Soms
	Helpt een ander		Soms
	Zegt iets aardigs tegen een ander		Soms
Samen 3,33	Houdt zich aan een afspraak		Soms
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Soms
Taak 3,33	Maakt een taak af		Soms
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Geregeld
	Zet door als een taak niet direct lukt		Soms
Presenteren 4,00	Vertelt iets in de groep		Geregeld
	Treedt ontspannen op voor de groep		Geregeld
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Geregeld
Keuze 3,00	Neemt gemakkelijk een beslissing		Soms
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Soms
	Denkt na voor hij/zij iets doet		Soms
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Soms
	Vraagt een ander om hulp		Soms
Ruzie 3,00	Luistert bij een ruzie naar de ander		Soms
	Verzint een oplossing bij ruzie		Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Soms

Scores

Aantal vaak	0
Aantal geregeld	9
Aantal soms	17
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	87
Normgroep	C

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: F
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 2 Voorjaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 12/10/2006
 Groep (leerjaar): O&A (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 4,33	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Geregeld
	Maakt een grapje		Geregeld
	Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Vaak
Aardig 4,00	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Geregeld
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Geregeld
	Helpt een ander		Geregeld
	Zegt iets aardigs tegen een ander		Geregeld
Samen 4,33	Houdt zich aan een afspraak		Geregeld
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Vaak
	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Geregeld
Taak 4,00	Maakt een taak af		Geregeld
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Vaak
	Zet door als een taak niet direct lukt		Soms
Presenteren 4,33	Vertelt iets in de groep		Vaak
	Treedt ontspannen op voor de groep		Vaak
	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Soms
Keuze 3,67	Neemt gemakkelijk een beslissing		Geregeld
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Soms
	Denkt na voor hij/zij iets doet		Geregeld
Opkomen 4,00	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Geregeld
	Vraagt een ander om hulp		Geregeld
Ruzie 3,67	Luistert bij een ruzie naar de ander		Geregeld
	Verzint een oplossing bij ruzie		Soms
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Geregeld

Scores

Aantal vaak	5
Aantal geregeld	17
Aantal soms	4
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	105
Normgroep	A

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: J
 Schooljaar: 2011-2012
 Afdeling: 2 Voojaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 8/8/2006
 Groep (Leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 3,33	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maskt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	 	Soms Soms Geregeld
Aardig 3,25	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	 	Soms Soms Geregeld Soms
Samen 3,67	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	 	Soms Geregeld Geregeld
Taak 4,00	Maskt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	 	Geregeld Geregeld Geregeld
Prezenteren 3,33	Vertelt iets in de groep Treedt ontspreken op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	 	Geregeld Soms Soms
Keuze 3,33	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	 	Soms Soms Geregeld
Opkomen 3,50	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	 	Geregeld Geregeld Soms Soms
Ruzie 3,00	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	 	Soms Soms Soms

Score	Opmerking
Aantal vaak	0
Aantal geregeld	11
Aantal soms	15
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	89
Normgroep	C

Leerlinggegevens

Leerling: L
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 2 Voojaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 10/5/2006
 Groep (leerjaar): OBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvergrendeld

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 5,00	Praktiseer wanneer hem/haar iets naars is overkomen		Vaak
	Maakt een grapje		Vaak
	Praktiseer met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt		Vaak
Aardig 4,25	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander		Geregeld
	Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander		Geregeld
	Helpt een ander		Vaak
Samen 4,67	Zegt iets aardigs tegen een ander		Geregeld
	Houdt zich aan een afspraak		Vaak
	Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit		Geregeld
Samen 4,67	Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit		Vaak
	Maakt een taak af		Vaak
	Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op		Vaak
Presenteren 4,33	Zet door als een taak niet direct lukt		Geregeld
	Vertelt iets in de groep		Vaak
	Treedt ontspannen op voor de groep		Geregeld
Kouze 4,33	Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent		Geregeld
	Neemt gemakkelijk een beslissing		Geregeld
	Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen		Geregeld
Opkomen 4,00	Denkt na voor hij/zij iets doet		Vaak
	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil		Geregeld
	Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt		Geregeld
Ruzie 4,00	Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet		Geregeld
	Vraagt een ander om hulp		Geregeld
	Luistert bij een ruzie naar de ander		Geregeld
Ruzie 4,00	Verzint een oplossing bij ruzie		Geregeld
	Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt		Geregeld

Scores

Aantal vaak	10
Aantal geregeld	16
Aantal soms	0
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	114
Normgroep	A

Opmerking

Leerlinggegevens

Leerling: T
 Schooljaar: 2011-2012
 Afname: 2 Voorgejaar
 Wijzigingsdatum: Thursday, April 19, 2012

Geboren: 11/3/2006
 Groep (leerjaar): CBA (2)
 Leerkracht: Karin de Leeuw
 Status: Onvervreemd

SCOL Score

Categorie	Score		
Ervaringen 4,00	Praat erover wanneer hem/haar iets naars is overkomen Maakt een grapje Praat met een medeleerling over iets dat ze samen hebben meegemaakt	 	Geregeld Geregeld Geregeld
Aardig 4,00	Biedt excuses aan als hij/zij onaardig heeft gedaan tegen een ander Houdt rekening met de gevoeligheden van een ander Helpt een ander Zegt iets aardigs tegen een ander	 	Geregeld Geregeld Geregeld Geregeld
Samen 4,33	Houdt zich aan een afspraak Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit Overlegt over de aanpak van een gezamenlijke activiteit	 	Vaak Geregeld Geregeld
Taak 4,33	Maakt een taak af Volgt bij een taak de aanwijzingen van de leerkracht op Zet door als een taak niet direct lukt	 	Vaak Vaak Soms
Presenteren 4,33	Vertelt iets in de groep Treedt ontspreken op voor de groep Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent	 	Vaak Geregeld Geregeld
Keuze 3,33	Neemt gemakkelijk een beslissing Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen Denkt na voor hij/zij iets doet	 	Soms Soms Geregeld
Opkomen 4,25	Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil Spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet Vraagt een ander om hulp	 	Geregeld Vaak Geregeld Geregeld
Ruzie 3,67	Luistert bij een ruzie naar de ander Verzint een oplossing bij ruzie Gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	 	Soms Geregeld Geregeld

Scores

Aantal vaak	5
Aantal geregeld	17
Aantal soms	4
Aantal zelden	0
Aantal nooit	0
Totaalscore	105
Normgroep	A

Opmerking